

ДЛЯ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ «ФІНАНСОВЕ ПОСЕРЕДНИЦТВО»

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра банківської справи

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

Управління активами недержавного пенсійного фонду: вітчизняний та зарубіжний досвід

Студентки 2 курсу
спеціальності 072 «Фінанси,
банківська справа та страхування»

Ляшенко Анни
Володимирівни

(підпис студента)

Науковий керівник
канд. екон. наук,
доцент

Аванесова Ірина
Анатоліївна

*(підпис наукового
керівника)*

Гарант освітньої програми
канд. екон. наук, MBA

Жураховська Людмила
Валентинівна

*(підпис Гаранта
магістерської
програми)*

Київ – 2021

Київський національний торговельно-економічний університет

Факультет **фінансів та обліку**

Кафедра **банківської справи**

Освітній ступінь **магістр**

Спеціальність **Фінанси, банківська справа та страхування**

Спеціалізація **Фінансове посередництво. Англomовна програма**

Затверджую

Зав. кафедри
Шульга Наталія Петрівна,
докт.екон.наук, професор
«18» грудня 2020 р.

**Завдання
на випускню кваліфікаційну роботу (проект) студентіві**

ЛЯШЕНКО АННА ВОЛОДИМИРІВНА
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема випускної кваліфікаційної роботи (проекту)

Управління активами недержавного пенсійного фонду: вітчизняний та зарубіжний досвід

Затверджена наказом ректора від «04» листопада 2020 р. № 3286.

2. Строк здачі студентом закінченого роботи (проекту) до 22.11.2021.

3. Цільова установка та вихідні дані до роботи (проекту)

Мета роботи (проекту) Розкриття теоретичних засад та практичних рекомендацій щодо управління активами недержавного пенсійного фонду

Об'єкт дослідження Порядок взаємодії адміністратора недержавного пенсійного фонду та компаній з управління активами

Предмет дослідження Процес управління активами недержавного пенсійного фонду

4. Консультанти по роботі (проекту) із зазначенням розділів, за якими здійснюється консультування:

Розділ	Консультант (прізвище, ініціали)	Підпис, дата	
		Завдання видано	Завдання виконано

5. Зміст випускної кваліфікаційної роботи (проекту) (перелік питань за кожним розділом)

ЗМІСТ

Вступ

Розділ I. Обґрунтування необхідності управління активами недержавного пенсійного фонду.

Розділ II. Дослідження управління активами недержавних пенсійних фондів в Україні за 2016-2020 роки.

2.1. Аналіз послуг недержавного пенсійного забезпечення.

2.2. Порядок взаємодії адміністраторів недержавних пенсійних фондів та компаній з управління активами.

2.3. Діагностика напрямків інвестування пенсійний активів недержавних пенсійних фондів.

Розділ III. Рекомендації щодо інтеграції страхового ринку України у глобальний фінансовий простір

3.1. Зарубіжний досвід надання страхових послуг.

3.2. Модель управління активами недержавного пенсійного фонду та етапи її впровадження

Висновки

Список використаних джерел

Додатки

6. Календарний план виконання роботи (проекту)

№ пор.	Назва етапів випускної кваліфікаційної роботи (проекту)	Строк виконання етапів роботи	
		за планом	фактично
1	2	3	4
1.	Узгодження плану та оформлення завдання	23.11.2020	18.12.2020
2.	Подання наукової статті на кафедру, паперовий та електронний варіанти	29.03.2021	02.03.2021
3.	Розділ I., Список використаних джерел	19.04.2021	18.06.2021
4.	Розділ II., Список використаних джерел	21.06.2021	27.08.2021
5.	Розділ III., Вступ, Висновки, Список використаних джерел	01.10.2021	07.10.2021
6.	Подання роботи на кафедру (всі розділи, додатки), відгук наукового керівника	22.10.2021	
7.	Передзахист роботи на кафедрі, рецензування	02.11.2021	
8.	Подання завершеної (переплетеної) роботи на кафедру+ та електронної версії в ПДФ форматі, супровідні документи	22.11.2021	
9.	Публічний захист роботи в ЕК		

7. Дата видачі завдання «23» листопада 2020 р.

8. Науковий керівник випускної кваліфікаційної роботи (проекту)

Аванесова Ірина Анатоліївна
(прізвище, ініціали, підпис)

9. Керівник проектної групи
(гарант освітньої програми)

Жураховська Людмила Валентинівна, канд. екон. наук, МВА

_____ (прізвище, ініціали, підпис)

10. Завдання прийняв до виконання студентка

Ляшенко Анна Володимирівна
(прізвище, ініціали, підпис)

11. Відгук наукового керівника випускної кваліфікаційної роботи (проекту)

Re: Відгук наукового керівника випускної кваліфікаційної роботи (проекту)

From: Аванесова Ірина Анатоліївна <i.avanesova@knute.edu.ua>

Sent: Monday, November 8, 2021 5:31:00 PM

To: Ляшенко Анна Володимирівна <A.Lyashenko.FFO.072.20.m@knute.edu.ua>

Subject: Відгук наукового керівника випускної кваліфікаційної роботи (проекту)

Студентка Ляшенко Анна Володимирівна завершила випускну кваліфікаційну роботу на актуальну тему « Управління активами недержавного пенсійного фонду: вітчизняний та зарубіжний досвід ».

Під час роботи над дослідженням студентка використала всі знання та практичні навички, отримані під час навчання на магістерській програмі «Фінансове посередництво».

Перевагами випускної кваліфікаційної роботи є результати, які дозволили сформулювати та підтвердити наукову новизну, що алгоритм управління активами недержавного пенсійного фонду залежить від стандартизації порядку взаємодії адміністратора недержавного пенсійного фонду та компаніями з управління активами

До недоліків роботи слід віднести фрагментацію опублікованих результатів дослідження.

Але, в цілому, випускна кваліфікаційна робота Ляшенко Анни Володимирівни структурована відповідно до загальних вимог КНТЕУ до таких робіт та може бути рекомендована для захисту під час засідання Екзаменаційної комісії з високою оцінкою.

Аванесова Ірина Анатоліївна,

к. е. н., доц. кафедри банківської справи

координатор освітньої магістерської програми «Фінансове посередництво» англійською мовою викладання

Київський національний торговельно-економічний університет

Науковий керівник випускної кваліфікаційної роботи (проекту) _____

(підпис, дата)

Відмітка про попередній захист _____

(ПІБ, підпис, дата)

12. Висновок про випускну кваліфікаційну роботу (проект)

Випускна кваліфікаційна робота (проект) студента _____

(прізвище, ініціали)

може бути допущена до захисту екзаменаційній комісії.

Керівник проектної групи

(гарант освітньої програми) Жураховська Л. В. _____

(прізвище, ініціали, підпис)

Завідувач кафедри Шульга Н.П. _____

(підпис, прізвище, ініціали)

« _____ » 2021 р.

АНОТАЦІЯ

Ляшенко А. В. «Управління активами недержавного пенсійного фонду: вітчизняний та зарубіжний досвід». - Рукопис.

Випускна кваліфікаційна робота за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» спеціалізацією «Фінансове посередництво». – Київський національний торговельно-економічний університет. – Київ, 2021.

Випускна кваліфікаційна робота присвячена теоретико-методологічним засадам управління активами недержавного пенсійного фонду на основі зарубіжного досвіду.

Представлена робота дозволяє оцінити рівень управління активами вітчизняного недержавного пенсійного забезпечення, розроблено модель управління активами недержавних пенсійних фондів з використанням зарубіжного досвіду.

Ключові слова: недержавні пенсійні фонди, компанії з управління активами, інвестування пенсійних активів, управління активами, недержавне пенсійне забезпечення

ABSTRACT

Lyashenko A.V. "Asset management of a private pension fund: domestic and foreign experience". - Manuscript.

Graduation thesis on the specialty 072 "Finance, Banking and Insurance" specialization "Financial Intermediation". - Kyiv National University of Trade and Economics. - Kyiv, 2021.

The final qualifying work is devoted to the theoretical and methodological principles of asset management of a private pension fund on the basis of foreign experience.

The presented work allows to assess the level of asset management of domestic private pension provision, the model of asset management of non-state pension funds with the use of foreign experience is developed.

Keywords: non-state pension funds, asset management companies, investment of pension assets, asset management, non-state pension provision

ЗМІСТ

ВСТУП.....	8
РОЗДІЛ I. ОБҐРУНТУВАННЯ НЕОБХІДНОСТІ УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ.....	11
РОЗДІЛ II. ДОСЛІДЖЕННЯ УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ НЕДЕРЖАВНИХ ПЕНСІЙНИХ ФОНДІВ В УКРАЇНІ ЗА 2016-2020 РОКИ	19
2.1. Аналіз послуг недержавного пенсійного забезпечення.....	19
2.2. Порядок взаємодії адміністраторів недержавних пенсійних фондів та компаній з управління активами	25
2.3. Діагностика напрямків інвестування пенсійних активів недержавних пенсійних фондів.....	30
РОЗДІЛ III. РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ІНТЕГРАЦІЇ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ У ГЛОБАЛЬНИЙ ФІНАНСОВИЙ ПРОСТІР	34
3.1. Зарубіжний досвід надання страхових послуг	34
3.2. Модель управління активами недержавного пенсійного фонду та етапи її впровадження	45
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	56
ДОДАТКИ.....	61

ВСТУП

Актуальність теми. Одним з основних питань сучасної соціальної політики держави виступає питання пенсійного забезпечення громадян. Система пенсійних відносин відноситься до сфери соціального забезпечення, її основне призначення полягає в задоволенні потреб людей для підтримки їх життєдіяльності як членів суспільства при настанні підстав для пенсійних виплат. У ринкових умовах в Україні особливу гостроту має проблема реорганізації системи пенсійних відносин. Розподільна система, яка існувала раніше, при якій виплата пенсій здійснювалася тільки за рахунок коштів, які відраховуються із заробітної плати працюючих громадян, або за рахунок запозичень з державного бюджету, перестала справлятися зі своїми завданнями, через зміни демографічної ситуації і, як наслідок, зниження показника, який характеризує відношення кількості працюючих до кількості пенсіонерів. Найбільш повно цим вимогам відповідають механізми функціонування недержавних пенсійних фондів (НПФ), які можуть досить ефективно задовольняти певні потреби сучасного суспільства. На сьогоднішній день процеси управління активами недержавних пенсійних фондів строго регламентуються законодавством, список інструментів, дозволених для інвестування коштів пенсійних накопичень і розміщення коштів пенсійних резервів лімітований, по суті самостійно недержавні пенсійні фонди мають право розміщувати пенсійні резерви в строго обмежений список фінансових інструментів, для інвестування пенсійних накопичень вони повинні користуватися послугами компаній, що управляють, тому одним з основних завдань недержавних пенсійних фондів стає вибір керуючих компаній для управління пенсійними активами. Все це обумовлює актуальність дослідження.

Питання недержавного пенсійного забезпечення досліджували науковці: С. І. Брус [7], Г. І. Козак [10], І. О. Кравченко [12], Г. Ю. Міщук [16], Г. І.

Соколовська [26], О. О. Шишкіна [16] та інші. Так, С. І. Брус [7] та Т. М. Завора [8] досліджували інвестиційну діяльність НПФ, Г. І. Козак [10] та В. В. Федина [30] аналізували зарубіжний досвід НПФ, І. О. Кравченко [12] та Г. Ю. Міщук [16] оцінювали стан пенсійного забезпечення в Україні, Г. І. Соколовська [26] проаналізувала становлення та перспективи розвитку недержавних пенсійних фондів в Україні.

Проте, попри великої кількості досліджень, актуальною залишається проблема детального висвітлення теоретичних та практичних засад управління активами недержавного пенсійного фонду.

Актуальність вищевикладених проблем, а також теоретично-прикладна цінність їхнього вирішення зумовили вибір теми даного наукового дослідження, визначили його мету та завдання.

Мета роботи: розкриття теоретичних засад та практичних рекомендацій щодо управління активами недержавного пенсійного фонду. Для досягнення посталевної мети необхідно вирішити наступні завдання:

- розглянути сутність та обґрунтувати необхідність управління активами недержавного пенсійного фонду;
- дослідити управління активами недержавних пенсійних фондів в Україні за 2016-2020 роки;
- розробити рекомендації щодо удосконалення управління активами недержавного пенсійного фонду.

Об'єкт дослідження: порядок взаємодії адміністратора недержавного пенсійного фонду та компаній з управління активами.

Предмет дослідження: процес управління активами недержавного пенсійного фонду.

Методи дослідження. У роботі використовувалися наступні методи: методи теоретичного узагальнення і порівняння при визначенні теоретичних аспектів сутності та необхідності управління активами недержавних пенсійних фондів, методи функціонального аналізу – при аналізі сучасного стану

недержавних пенсійних фондів в Україні, емпіричний – при зборі статистичного матеріалу, його систематизації й узагальненні, графічний - при наочному відображенні результатів дослідження.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі і нормативні акти з питань управління активами недержавного пенсійного фонду; наукові публікації з досліджуваної проблеми, статистична інформація Глобальної пенсійної статистики ОЕСР, Національного Банку України, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку.

Наукова гіпотеза дослідження: алгоритм управління активами недержавного пенсійного фонду залежить від стандартизації порядку взаємодії адміністратора недержавного пенсійного фонду та компаніями з управління активами.

Наукова новизна дослідження: отримало подальший розвиток управління активами недержавних пенсійних фондів з використанням зарубіжного досвіду.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробленні моделі управління фінансовими активами НПФ з виділенням показників, що характеризують діяльність фонду в різних напрямках, структури процесів, що виникають при здійсненні діяльності фонду, взаємозв'язків різних складових/

Особистий внесок магістра: участь у виконанні держбюджетної кафедральної науково-дослідної теми кафедри банківської справи «Інтеграція фінансового ринку України у світовий фінансовий простір» за реєстраційним номером 0118У000305.

Публікації. Стаття «Обґрунтування необхідності управління активами недержавного пенсійного фонду» опублікована в збірнику наукових статей студентів КНТЕУ [14, с.301].

Структура та обсяг роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Основний текст роботи викладено на 50 сторінках. В роботі 7 таблиць, 12 рисунків. У списку використаних джерел 47 найменувань.

РОЗДІЛ І

ОБҐРУНТУВАННЯ НЕОБХІДНОСТІ УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ

Сутність процесу управління активами недержавними пенсійними фондами (НПФ) включає в себе вибір керуючих компаній, постановку інвестиційних цілей, вибір інвестиційних обмежень, стратегія взаємодії між класами активів, тактику розподілу між цінними паперами, оцінку ефективності та збереження активів.

Пенсійне забезпечення громадян є однією з основних соціальних гарантій держави.

Відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове пенсійне забезпечення» в Україні виділяють три рівня пенсійної системи:

- обов'язкове пенсійне страхування;
- державне пенсійне забезпечення;
- недержавне (добровільне) пенсійне забезпечення [2, ст.2].

При цьому недержавні пенсійні фонди здійснюють як недержавне пенсійне забезпечення, так і виступають в якості страховика по обов'язковому пенсійному страхуванню.

Обов'язкове пенсійне страхування - це сформована державою система заходів для забезпечення працюючим громадянам часткової компенсації втраченого заробітку після виходу на пенсію.

Можна сказати, що пенсія в системі обов'язкового пенсійного страхування - це відкладена частина заробітку, що виплачується при настанні страхового випадку, наприклад при досягненні пенсійного віку або інвалідності. При цьому чим більше коштів направлено до фонду майбутньої пенсії протягом усієї трудової діяльності, тим більше вона буде. Громадяни, на яких поширюється обов'язкове пенсійне страхування, називаються застрахованими особами.

Недержавна пенсійна система, на відміну від державної, більш гнучка; вона має на увазі різні умови, на яких проводяться пенсійні внески і схеми пенсійних виплат [8, с.15].

Недержавне пенсійне забезпечення в пенсійній системі України по відношенню до державного вважається додатковим і може здійснюватися як в формі професійних пенсійних систем окремих організацій, галузей економіки, територій, так і у формі особистого пенсійного страхування громадян, які проводять накопичення коштів на своє пенсійне забезпечення в страхових компаніях і недержавних пенсійних фондах.

Недержавні пенсійні фонди відповідно до Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення» є суб'єктом другого рівня пенсійного забезпечення [4].

Вступ в правовідносини по додатковому пенсійному страхуванню здійснюється фізичними особами шляхом укладання зі страховиком договору додаткового пенсійного страхування, який передбачає сплату додаткових страхових внесків на накопичувальну частину трудової пенсії [4].

До результатів управління активами НПФ можна віднести прибутковість інвестування коштів пенсійних накопичень і резервів, величину пенсійних накопичень і резервів, а також кількість застрахованих осіб і учасників. Інструментарієм оцінки управління активами НПФ є сукупність інструментів, алгоритмів, методик і показників, що дозволяють оцінити ефективність управління активами НПФ. У нього входять показники оцінки управління активами НПФ, критерії вибору управляючої компанії і методика оцінки ефективності НПФ [12, с.36].

На рис.1.1 ми схематично зобразили загальні та специфічні функції недержавного пенсійного забезпечення. На схемі загальні функції розділені на соціальні, страхові й ощадні, тоді як специфічні представлені інвестиційної функцією і функцією конкуренції.

Соціальна функція недержавного пенсійного забезпечення полягає в забезпеченні матеріального відшкодування заробітної плати громадянам, які досягли пенсійного віку. Ця функція виконується як державним, так і недержавними пенсійними фондами. Недержавні пенсійні фонди здійснюють цю функцію за допомогою виплат накопичувальної частини трудової пенсії, а також за допомогою виплат пенсій в рамках договорів корпоративного пенсійного страхування і приватного пенсійного страхування [16, с.37].

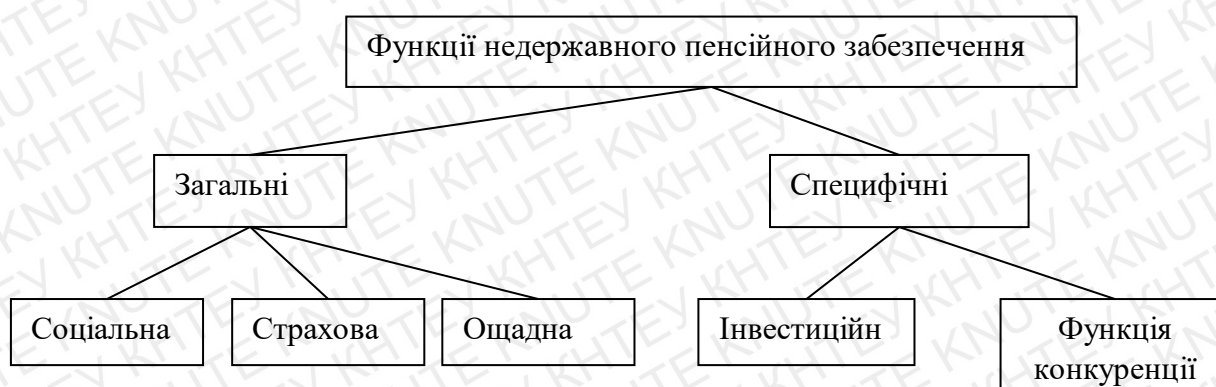

Рис.1.1. Функції недержавного пенсійного забезпечення

Джерело: [16;19]

Страхова функція недержавного пенсійного забезпечення полягає в страховому захисті населення.

Ощадна функція здійснюється шляхом залучення коштів громадян і збереження їх протягом тривалого часу.

Функція інвестування здійснюється недержавним пенсійним фондом шляхом залучення коштів пенсійних накопичень і резервів і розміщення їх в довгострокові проекти. І нарешті, функція конкуренції на ринку забезпечується недержавними пенсійними фондами шляхом вибору споживачем найбільш якісних послуг.

НПФ займаються недержавним пенсійним забезпеченням, а саме збором внесків, розміщенням пенсійних резервів і власне виплатою пенсій. Ця діяльність здійснюється за договорами про НПС, відповідно якими вкладники (як приватні особи, так і організації) сплачують пенсійні внески. Отримані кошти фонд інвестує, а після того як особа, на користь якої здійснювалися

внески, досягає пенсійного віку, їй призначається додаткова недержавна пенсія [17, с.318].

Недержавні пенсійні фонди виступають страховиками по ОПС. НПФ акумулює спрямовані на накопичувальну частину пенсії внески і здійснює їх інвестування за посередництвом керуючих компаній. Після того, як громадянину призначається трудова пенсія, НПФ виплачує йому накопичувальну частину. Для того щоб довірити НПФ управління накопичувальної частиною своєї пенсії, застрахованій особі потрібно укласти договір з фондом.

Принципи діяльності НПФ дозволяють зробити це не тільки найбільш ефективним, а й найбезпечнішим шляхом формування особистих пенсійних заощаджень. Це відбувається завдяки побудованим із законодавчими та регуляторними принципом роботи НПФ і обслуговуючих його суб'єктів, а також дієвого контролю над їх діяльністю [21, с.69].

Принципи діяльності недержавних пенсійних фондів зобразимо на рис.1.2.

Розглянемо принципи діяльності недержавних пенсійних фондів більш детально.

Перш за все, участь у приватних пенсійних фондах є добровільною. Рішення про відрахування пенсійних внесків до НПФ приймається роботодавцем самостійно. Фізичні особи можуть приймати участь у приватній пенсійній системі за власним бажанням.

НПФ - це неприбуткова компанія зі статусом неприбуткової організації. Прибуток, отриманий НПФ, повинен розподілятися між його членами. Це мінімізує ризики для споживачів, а також дозволяє отримати більш високу рентабельність інвестицій у порівнянні з компаніями, які передусім турбуються про прибуток своїх власників. Статус неприбуткової організації забезпечує податкові пільги НПФ - кошти, отримані НПФ у вигляді пенсійних внесків, доходи від операцій з активами НПФ не оподатковуються [22, с.124].

Рис.1.2. Принципи діяльності недержавних пенсійних фондів

Джерело: сформовано автором за [4;20]

НПФ укладає угоди, що стосуються адміністративного управління адміністратором, управління активами КУА (компанії з управління активами) та збереження активів банку-зберігача. Це передбачає не лише диверсифікацію ризиків, але й включення механізмів взаємного контролю. Активи НПФ відокремлюються від КУА, активів адміністратора та зберігача, а також засновників та вкладників НПФ. Це повністю забезпечує їх збереження незалежно від фінансового стану цих суб'єктів.

Єдиним органом управління та контролю за діяльністю НПФ є Рада Фонду, яка має широкі повноваження та відповідальність за прийняття рішень. Законодавчі вимоги до освіти, досвіду роботи, кваліфікації її членів наведено в Законі [4].

Законодавчо визначені сфери використання активів НПФ, відповідальність та контроль за їх цільовим використанням. Це виключає ризик втрати пенсійних накопичень. Законодавство обмежує розмір винагороди суб'єктів господарювання, які обслуговують НПФ, що виключає ризик завищення операційних та інших витрат НПФ.

Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України та Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку встановили обов'язкові вимоги до адміністратора, КУА, зберігача, НПФ, яким ці фінансові установи повинні дотримуватися як доступу до ринку, так і впровадження діяльності [4].

Встановлені обмеження щодо дозволених видів фінансових інструментів для інвестування; обмеження суми певного виду фінансового активу; якість цінних паперів, які можна придбати НПФ (лістинг, рейтинг). Така інвестиційна політика є найменш ризикованою для НПФ, що дозволяє учасникам НПФ не лише економити, а й збільшувати свої пенсійні накопичення, отримуючи гідну пенсію.

НПФ зобов'язаний надавати кожному учаснику виписку з індивідуального пенсійного рахунку раз на рік безкоштовно та на прохання учасника в будь-який час. НПФ зобов'язаний розкривати інформацію про свою діяльність. НПФ зобов'язаний публікувати звіти про свою діяльність у ЗМІ [4].

НПФ дотримується конфіденційності інформації, що міститься в системі персоніфікованого обліку. Законодавство встановлює жорсткі вимоги до зберігання інформації, що забезпечує надійний захист від несанкціонованого доступу.

Обов'язковим виступає аудит НПФ та його суб'єктів незалежним аудитором. Державні регуляторні органи встановлюють вимоги до аудиторів, які можуть надавати послуги НПФ, вимоги до звіту про аудит.

НПФ не можуть бути визнані банкрутами та ліквідовані відповідно до Закону про банкрутство. Порядок ліквідації НПФ встановлений законом, після ліквідації пенсійні заощадження учасників НПФ перераховуються до іншого НПФ, страхової організації та / або на пенсійні депозитні рахунки банків.

Загалом, управління активами НПФ - це інвестування коштів пенсійних накопичень і розміщення коштів пенсійних резервів в інтересах застрахованих осіб і учасників на принципах збереження, повернення, прибутковості, диверсифікації, ліквідності, надійності(рис.1.3).

Під збереженням розуміється забезпечення збереження коштів пенсійних активів в розмірі більшому або рівному отриманим коштам вкладників. Збереження грошових коштів забезпечується шляхом дотримання НПФ вимог і обмежень, передбачених законодавством, неприпустимість безоплатного відчуження засобів, неприпустимість використання коштів в якості застави, джерела сплати грошових сум третім особам, гарантій виконання зобов'язань перед третіми особами.

Під поверненням розуміється забезпечення повернення коштів пенсійних накопичень і резервів вкладникам відповідно до вимог законодавства України та умов договору довірчого управління.

Під принципом надійності розуміється безперервне здійснення діяльності НПФ за будь-яких змінах факторів зовнішнього і внутрішнього середовища.

Принцип ліквідності НПФ означає здатність об'єктів інвестування, що входять до складу пенсійних накопичень і пенсійних резервів, бути швидко проданими за ціною, близькою до ринкової [28, с.202].

Під принципом прибутковості розуміється забезпечення примноження коштів пенсійних накопичень і резервів.

Принцип збереження

- забезпечення збереження коштів пенсійних активів в розмірі більшому або рівному отриманим внесками вкладників.

Принцип повернення

- забезпечення повернення коштів пенсійних накопичень і резервів вкладникам відповідно до вимог законодавства України і умовами договору довірчого управління

Принцип надійності

- безперервне здійснення діяльності НПФ за будь-яких зміни факторів зовнішнього і внутрішнього середовища.

Принцип ліквідності

- здатність об'єктів інвестування, що входять до складу пенсійних накопичень і пенсійних резервів, бути швидко проданими за ціною, близькою до ринкової.

Принцип прибутковості

- забезпечення примноження коштів пенсійних накопичень і резервів.

Принцип диверсифікації

- використання інструментів з різними характеристиками прибутковості і ризику в процесі управління активами НПФ.

Рис.1.3. Принципи управління активами недержавного пенсійного фонду

Джерело: узагальнено за [4:26]

Принцип диверсифікації означає використання інструментів з різними характеристиками дохідності та ризику в процесі управління активами НПФ.

Таким чином, управління активами НПФ переважно повинні здійснювати керуючі компанії, так як довірче управління є основним видом їх діяльності, і у них існує необхідний досвід і система ризик-менеджменту, що дозволяють здійснювати управління активами ефективно і з найменшими витратами. Завданням НПФ, в першу чергу, є виконання зобов'язань щодо вкладників, учасників та застрахованих осіб, в зв'язку з чим НПФ повинні здійснювати безперервний контроль за діяльністю керуючих компаній в процесі управління активами і формувати основні стратегічні напрямки управління пенсійними активами.

РОЗДІЛ II

ДОСЛІДЖЕННЯ УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ НЕДЕРЖАВНИХ ПЕНСІЙНИХ ФОНДІВ В УКРАЇНІ ЗА 2016-2020 РОКИ

2.1. Аналіз послуг недержавного пенсійного забезпечення

Система недержавного пенсійного забезпечення (далі – НПЗ) становить третій рівень пенсійної системи [2, ст.2]. Її розбудова здійснюється починаючи з 2004 року після набрання чинності Законом України «Про недержавне пенсійне забезпечення». Основу такої системи становлять недержавні пенсійні фонди.

Основною метою інвестування пенсійних активів є отримання учасниками недержавного пенсійного забезпечення додаткових до загальнообов'язкового державного пенсійного страхування пенсійних виплат разом із забезпеченням дохідності пенсійних активів вище рівня інфляції та залучення довгострокових інвестиційних ресурсів, необхідних для модернізації економіки.

Послуги недержавних пенсійних фондів в Україні включають:

- укладання договорів про недержавне пенсійне забезпечення;
- відкриття іменних пенсійних рахунків учасників;
- ведення справ учасників;
- ознайомлення учасників з розміром пенсійного накопичення;
- здійснення пенсійних виплат;
- додаткове пенсійне забезпечення працівників підприємств.

Згідно з даними, наданими адміністраторами на виконання вимог Положення про порядок складання, подання та оприлюднення адміністратором недержавного пенсійного фонду адміністративних даних, у тому числі звітності з недержавного пенсійного забезпечення, затвердженого рішенням

Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку 23 липня 2020 року № 379, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 04 вересня 2020 року за № 847/3513, недержавні пенсійні фонди зареєстровано у 9 регіонах України (Рис.2.1). Найбільша кількість НПФ зосереджена у м. Києві – 40, або 69,0% від загальної кількості діючих НПФ [33].

Рис. 2.1. Територіальний розподіл НПФ (шт.)

Джерело: [33]

Динаміка кількості укладених пенсійних контрактів та кількості учасників НПФ в Україні за 2016 -2020 роки наведена на рис.2.2.

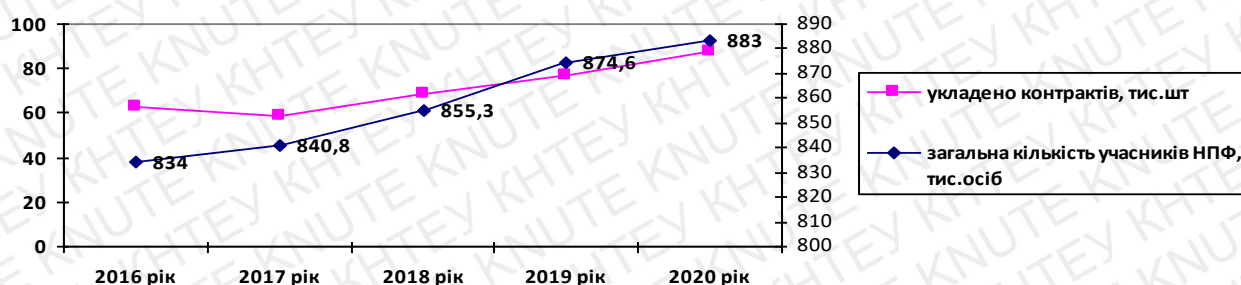

Рис.2.2. Динаміка кількості укладених пенсійних контрактів та кількості учасників НПФ в Україні за 2016 -2020 роки

Джерело: узагальнено за [33, 38-42]

Як бачимо на рис.2.2, за останні п'ять років кількість учасників НДП в Україні збільшилась з 834 тис. осіб у 2016 році до 883 тис. осіб у 2020 році, тобто приріст склав 5,87% за аналізований період, проте, приріст кількості укладених контрактів з 2016 по 2020 роки склав 40,25%, не зважаючи на зменшення кількості укладених контрактів у 2017 році проти 2016 року(2016 рік -62,6 тис. шт., 2017 рік -58,7 тис. шт.).

В табл.2.1 наведено основні показники діяльності НДП України за 2016 - 2020 роки, які узагальнено за додатками А, Б, та В.

Таблиця 2.1

Динаміка основних показників діяльності недержавних пенсійних фондів України за 2016 -2020 роки

Показники	Станом на					Зміна 2020/2016pp	
	31.12. 2016	31.12. 2017	31.12. 2018	31.12. 2019	31.12. 2020	Абсол.+/-	Відн,%
Пенсійні внески, всього, млн. грн.	1895,2	1897,3	2000,5	2160,8	2377,9	482,70	25,46
у тому числі:							
- від фізичних осіб	92,2	124,3	172,1	222,7	300,7	208,5	226,13
- від фізичних осіб- підприємців	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3	0,1	50
- від юридичних осіб	1 802,1	1 772,3	1 827,7	1937,3	2 075,5	273,40	15,17
Пенсійні виплати, млн. грн.	629,9	696,3	809,9	947,4	1 107,4	477,50	75,80
Кількість учасників, що отримали/ отримують пенсійні виплати, тис. осіб	81,3	78,8	81,3	83,9	87,0	5,7	7,01
Сума витрат, що відшкодовуються за рахунок пенсійних активів, млн. грн.	245,7	271,5	327,2	389,1	456,1	210,4	85,63

Джерело: узагальнено за [33, 38-42]

Аналізуючи динаміку основних показників діяльності НПФ в Україні відмітимо, що за останні п'ять років обсяг пенсійних внесків до НПФ збільшився на 25,46%, зокрема за рахунок суттєвого збільшення внесків від фізичних осіб(з 92,2 млн. грн. у 2016 році до 300,7 млн. грн. на кінець 2020

року), тобто на 226,13%. Внески від юридичних осіб до НПФ за аналізований період збільшилися на 15,17%.

В той же час, якщо у 2016 році частка пенсійних внесків фізичних осіб склала 4,86% у загальному обсягу то у 2020 році вже 12,64%, що є показником зростання довіри населення України до НПФ.

На рис.2.3 наведено динаміку основних показників діяльності НПФ України за 2016 -2020 роки.

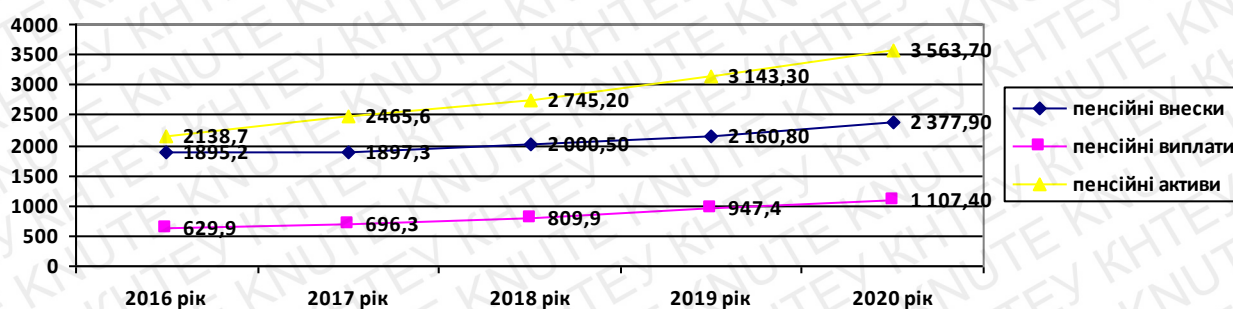

Рис.2.3. Динаміка основних показників недержавних пенсійних фондів в Україні у 2016 -2020 роках, млн. грн.

Джерело: узагальнено за [33, 38-42]

Як бачимо на рис.2.3, основні показники діяльності НПФ України за останні п'ять років мають суттєву позитивну динаміку. Так, обсяг пенсійних активів збільшився з 21387 млн. грн. у 2016 році до 3563,7 млн. грн. у 2020 році, загальний приріст склав 66,63%. Обсяг пенсійних внесків збільшився з 1895,2 млн. грн. у 2016 році до 2377,9 млн. грн., загальний приріст склав 25,43%, також змінилась частка пенсійних внесків у активах з 88,61% у 2016 році до 66,72% у 2020 році.

За аналізований період значно збільшився обсяг пенсійних виплат з 629,9 млн. грн. у 2016 році о 1107,4 млн. грн. у 2020 році, тобто приріст склав 75,8%, відповідно збільшилась і частка пенсійних виплат у пенсійних активах з 29,45% у 2016 році до 31,07%.

Одним з основних показників діяльності НПФ в Україні є пенсійні виплати, розглянемо їх динаміку в табл..2.2.

Таблиця 2.2

**Динаміка пенсійних виплат недержавними пенсійними фондами України у
2016 -2020 роках**

Показники	Станом на					Зміна 2020/2016рр	
	31.12. 2016	31.12. 2017	31.12. 2018	31.12. 2019	31.12. 2020	Абсол.+/-	Відн,%
Одноразові пенсійні виплати, млн..грн.	499,4	505,9	545,5	594,5	649,9	150,5	30,13
Середній розмір одноразової пенсійної виплати на одного учасника НПФ, який отримав/ отримує пенсійну виплату одноразово, грн..	6,4	6,8	7,1	7,5	7,9	1,5	23,43
Пенсійні виплати на визначений строк, млн.грн.	130,5	190,4	264,4	352,9	457,5	327	250,57
Середній розмір пенсійної виплати на визначений строк на одного учасника НПФ, який отримав/ отримує пенсійну виплату на визначений строк	33,9	47,8	63,4	82,7	106,5	72,6	214,15
Всього, млн..грн.	629,9	696,3	809,9	947,4	1 107,4	477,50	75,80

Джерело: узагальнено за [33, 38-42]

Аналізуючи динаміку пенсійних виплат НПФ України за 2016 -2020 роки відмітимо, що загальний обсяг пенсійних виплат за останні п'ять років збільшився на 477,5 млн. грн., або на 75,8%. На збільшення пенсійних виплат суттєво вплинуло збільшення пенсійних виплат на визначений строк, загалом на 327 млн. грн., або на 250,57% та одноразові пенсійні виплати збільшились на 150,5 млн. грн., або на 30,13%.

Частка одноразових пенсійних виплат зменшилась з 79,28% у 2016 році до 58,69% у 2020 році у загальному обсяги витрат, відповідно збільшивши частку пенсійних виплат на визначений строк з 20,71% у 2016 році до 41,31% на кінець 2020 року.

На рис.2.4 наведено динаміка кількості учасників НПФ та кількість учасників які отримали/отримують пенсійні виплати у 2016 -2020 роках.

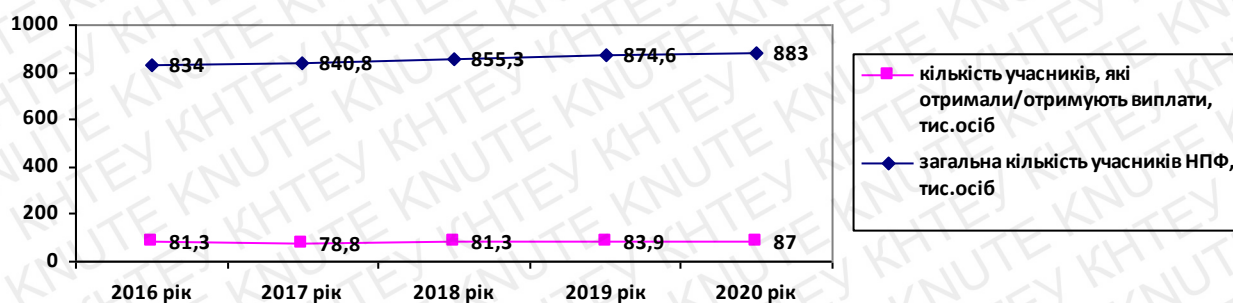

Рис.2.4. Динаміка кількості учасників НПФ України та кількості учасників які отримали/отримують пенсійні виплати у 2016 -2020 роках, тис. осіб

Джерело: [33, 38-42]

Порівнюючи кількість учасників НПФ та кількість учасників які отримали або отримують пенсійні виплати відмітимо, що кількість учасників НПФ які отримали або отримують пенсійні виплати зростає більш інтенсивно(приріст за п'ять років склав 7,0%), проти зростання кількості учасників НПФ(+5,87%).

Отже, за останні п'ять років кількість учасників НДП в Україні збільшилась на 5,87% проте, приріст кількості укладених контрактів з 2016 по 2020 роки склав 40,25%, обсяг пенсійних внесків до НПФ збільшився на 25,46%, зокрема за рахунок суттєвого збільшення внесків від фізичних осіб на 226,13%. Внески від юридичних осіб до НПФ за аналізований період збільшились на 15,17%. В той же час, якщо у 2016 році частка пенсійних внесків фізичних осіб склала 4,86% у загальному обсягу то у 2020 році вже 12,64%, що є показником зростання довіри населення України до НПФ. Загальний обсяг пенсійних виплат за останні п'ять років збільшився на 477,5 млн. грн., або на 75,8%.

2.2. Порядок взаємодії адміністраторів недержавних пенсійних фондів та компаній з управління активами

Взаємодію адміністраторів НПФ та компаній з управління активами визначено Законами України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [2] та «Про недержавне пенсійне забезпечення»[4], рішеннями НКЦПФР: «Положення про вимоги до осіб, що здійснюють професійну діяльність з управління активами інституційних інвесторів (діяльність з управління активами), щодо складу та структури активів недержавних пенсійних фондів, якими вони управляють»[5], «Ліцензійні умови провадження діяльності з адміністрування недержавних пенсійних фондів» та «Положення про провадження діяльності з адміністрування недержавного пенсійного фонду»[6].

Станом на 31.12.2020 в Державному реєстрі фінансових установ містилася інформація про 63 недержавні пенсійні фонди та 20 адміністраторів НПФ (станом на 31.12.2016 у Державному реєстрі налічувалось 64 НПФ та 22 адміністратори). 45% від активів системи недержавного пенсійного забезпечення складають активи Корпоративного пенсійного фонду НБУ [33; 38]. За інформацією української асоціації інвестиційного бізнесу нині в Україні 313 КУА, в управлінні 56 НПФ, адміністраторів НПФ -19 [32].

Особливості управління активами НПФ України визначено у Розділ IV Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення» [4].

Управління активами приватних пенсійних фондів можуть здійснювати такі особи:

- компанія з управління активами;
- банк щодо активів створеного ним корпоративного пенсійного фонду, якщо він не виконує функції зберігача цього фонду;

- Національний банк України щодо активів створеного ним корпоративного пенсійного фонду;
- професійний адміністратор, який отримав ліцензію на провадження діяльності з управління активами [4].

Управління активами пенсійного фонду здійснюється на підставі ліцензії на провадження професійної діяльності на ринку цінних паперів - діяльності з управління активами, виданої Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку у встановленому нею порядку [4].

Також управління активами пенсійного фонду здійснюється відповідно до умов договору про управління активами пенсійного фонду, який укладається з правлінням пенсійного фонду.

Договір управління активами укладається у письмовій формі [4].

Компанія з управління активами - це юридична особа, яка створена та діє відповідно до законодавства з урахуванням вимог законодавства України.

Керівник органу виконавчої влади та посадові особи компанії з управління активами не мають права отримувати винагороду від адміністратора, крім випадків, коли професійний адміністратор здійснює діяльність з управління активами відповідно до Закону, від зберігача, аудиторів пенсійних фондів. Відповідний договір укладається із пов'язаними сторонами цих суб'єктів. Компанія з управління активами, яка надає послуги пенсійному фонду другого рівня, повинна:

- 1) мати принаймні п'ятирічний досвід управління активами на фінансових ринках України;
- 2) одночасно мати активи в управлінні в обсязі, визначеному Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку;
- 3) мати власний капітал на суму не менше 25 мільйонів гривень;
- 4) відповідати вимогам, встановленим Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку, щодо кваліфікаційного рівня та досвіду фахівців, які безпосередньо виконують функції управління пенсійними активами

накопичувальної системи пенсійного страхування. Такі фахівці не повинні мати судимостей за умисні корисливі злочини та займатися підприємницькою діяльністю [4].

Правління Пенсійного фонду має право укласти договір про управління активами пенсійного фонду з особою, яка отримала ліцензію на провадження діяльності з управління активами. Основними умовами угоди про управління активами пенсійного фонду є:

- повне найменування та місцезнаходження (юридична адреса) органів управління договірних сторін;
- тип пенсійного фонду (відкритий, корпоративний або професійний);
- обсяг договору;
- права та обов'язки;
- обсяги пенсійних активів та умови їх розподілу між особами, що надають послуги з управління активами пенсійного фонду (у разі укладення договору про управління активами пенсійного фонду з більш ніж однією такою особою);
- політика конфіденційності;
- порядок подання звітів та інформації;
- відповідальність сторін за невиконання або неналежне виконання умов договору та порушення конфіденційності;
- строк контракту;
- розмір винагороди за надання послуг з управління активами;
- порядок зміни умов контракту;
- умови дострокового розірвання договору [4].

Договір може містити за згодою сторін інші умови, що не суперечать закону. Невід'ємною частиною договору є інвестиційна декларація пенсійного фонду.

Адміністратор повинен:

- вести персоніфікований облік учасників пенсійного фонду відповідно до законодавства та нормативних актів;
- укладати пенсійні договори від імені пенсійного фонду;
- забезпечити здійснення пенсійних виплат учасникам фонду у випадках, передбачених законодавством;
- видати розпорядження адміністратору про перерахування коштів на оплату витрат, понесених за рахунок пенсійних активів, відповідно до статті 48 Закону «Про недержавне пенсійне забезпечення» [4];
- надавати пенсійному фонду агентські та рекламні послуги, пов'язані з його діяльністю;
- надавати інформацію відповідно до умов договору та Закону «Про недержавне пенсійне забезпечення»;
- готувати звіти у сфері приватного пенсійного забезпечення відповідно до вимог Закону та інших нормативно-правових актів, вести бухгалтерський облік та подавати фінансову звітність пенсійного фонду до відповідних органів виконавчої влади та правління пенсійного фонду.

Компанія з управління активами (далі - КУА) - юридична особа, яка здійснює професійну діяльність з управління активами на підставі відповідної ліцензії на здійснення такої діяльності [4, 5].

Компанія з управління активами зобов'язана:

- здійснювати операції з управління активами відповідно до інвестиційної декларації пенсійного фонду та укладеної угоди про управління активами;
- подавати щорічні пропозиції правлінню фонду щодо внесення змін до інвестиційної декларації фонду;
- забезпечити звітність, передбачену законодавством.

Порядок взаємодії адміністратора недержавного пенсійного фонду та компаній з управління активами зобразимо на рис.2.5.

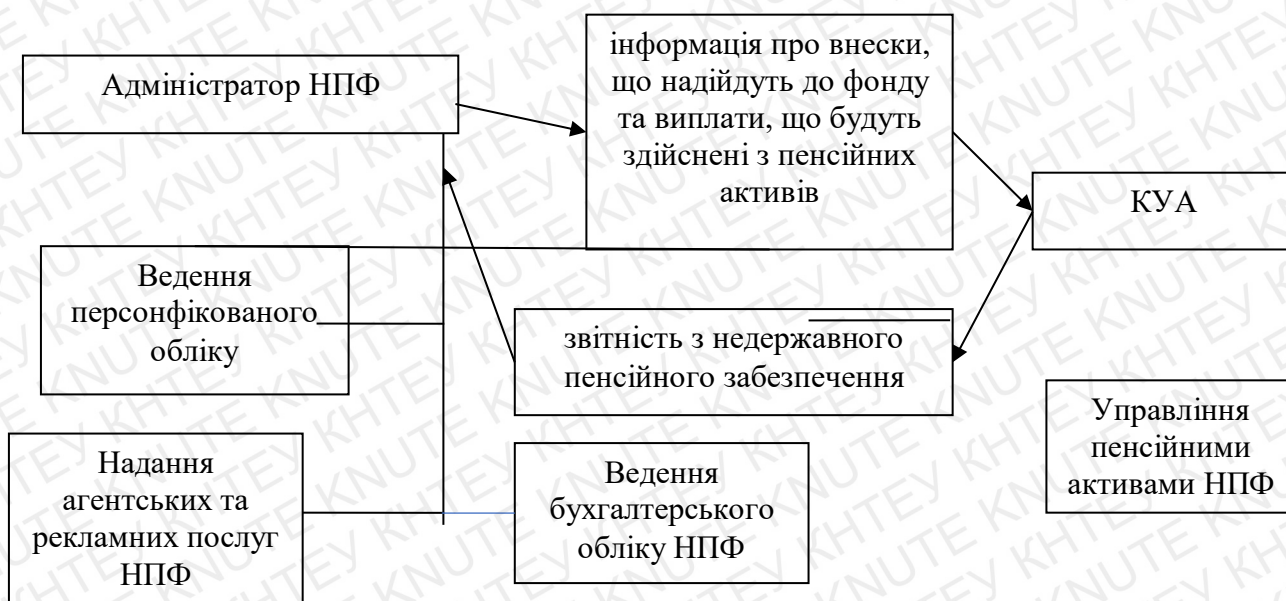

Рис.2.5.Порядок взаємодії адміністратора недержавного пенсійного фонду та компаній з управління активами

Джерело: сформовано автором

Адміністратор надає КУА інформацію про внески до фонду (згідно з пенсійними контрактами) та виплати, здійснені з пенсійних активів (відповідно до угод про виплату пенсій та перерахування коштів). КУА подає звіти про приватне пенсійне забезпечення адміністратору фонду та правлінню.

Можливості поєднання адміністрування та управління активами:

За умови отримання відповідних ліцензій:

- професійний адміністратор має право одночасно керувати кількома НПФ, а також управляти активами пенсійного фонду, адміністратором якого він є;

- КУА має право управляти активами та / або управляти кількома НПФ (за винятком тих корпоративних або професійних НПФ, у яких він є засновником) будь-якого виду;

Професійний адміністратор та КУА можуть управляти активами та управляти власними корпоративними НПФ.

Таким чином, процес взаємодії регулюється національним законодавством, зокрема законами України та рішеннями Національної комісії

з цінних паперів та фондового ринку. Адміністратор надає компанії з управління активами інформацію про пенсійні внески та пенсійні виплати, а компанія, що управляє активами, звітує перед адміністратором про управління активами. У цьому випадку комбінація цих дій можлива за умови наявності відповідних ліцензій.

2.3. Діагностика напрямків інвестування пенсійних активів недержавних пенсійних фондів

Для НПФ властиво формувати портфель, до якого входять об'єкти інвестування з мінімальним ступенем ризику. Тому особливого значення набуває вибір інвестиційних інструментів, використовуючи які НПФ зможуть забезпечити захист грошових коштів населення від інфляційних процесів і при цьому отримувати визначений приріст капіталу.

Структура інвестування недержавних пенсійних фондів в Україні, станом на 31.12.2020 року наведено в Додатку II.

Станом на 31.12.2020 року переважними напрямками інвестування пенсійних активів стали державні цінні папери (47,3%), депозити в банках (38,8% інвестованих активів), облігації підприємств, емітентами яких є резиденти України (5,4%), облігації внутрішніх місцевих позик (2,7%), об'єкти нерухомості (2,5%). Отже, найбільша частка НПФ інвестована у державні цінні папери та депозити(грошові кошти), найменшу частку складає інвестування у банківські метали -0,3%.

В табл..2.3 проаналізуємо динаміку інвестування активів НПФ за видами активів у 2016 -2020 роках, сформовану за додатками Г –Ж.

Метою інвестування пенсійних активів є, насамперед, збереження пенсійних заощаджень громадян. Стратегія інвестування недержавних пенсійних фондів є більш консервативною, ніж у інших фінансових установ.

Тому, вже досить тривалий період, основними напрямками інвестування НПФ залишаються державні цінні папери та грошові кошти, розміщені на депозитах.

Таблиця 2.3

Динаміка інвестування активів недержавних пенсійних фондів в Україні за видами активів у 2016 -2020 роках, млн. грн.

Активи	Станом на					Зміна 2020/2016рр	
	31.12. 2016	31.12. 2017	31.12. 2018	31.12. 2019	31.12. 2020	Абсол.+/-	Відн, %
Державні цінні папери	875,8	1 004,9	1 263,5	1443,5	1 686,2	810,40	92,53
Грошові кошти	884,2	1 083,3	985,5	1221,6	1 383,8	499,60	56,50
Облігації підприємств	200,8	202,4	298,6	236,7	192,5	-8,3	-4,13
Об'єкти нерухомості	86	62,6	47,3	86,8	90,0	4	4,65
Дебіторська заборгованість	26,2	41,8	48,3	66,1	39,8	13,6	51,90
Акції	16,2	14,3	48,5	45,7	50,4	34,2	211,11
Інші інвестиції	22,3	24,0	26,2	26,3	15,2	-7,1	-31,83
Облігації внутрішніх місцевих позик	18,5	22,2	18,5	11,6	94,8	76,3	412,43
Банківські метали	8,7	10,1	9,8	5,0	11,0	2,3	26,43
Всього активів	2138,7	2 465,6	2 745,2	³ 143,3	3 563,7	1 425,00	66,62
Сума інвестиційного доходу	1 080,5	1 455,5	1 767,7	2200,0	2 635,7	1 555,20	143,93
Прибуток від інвестування активів недержавного пенсійного фонду	834,8	1 183,9	1 440,5	1810,9	2 179,5	1 344,70	161,08

Джерело: [33, 38-42]

За останні п'ять років обсяг активів НПФ збільшився на 66,62%, або на 1344,7 млн. грн. За видами інвестування найбільший приріст спостерігаємо за інвестуванням у державні цінні папери, які є гарантовані державним забезпеченням – приріст склав 810,4 млн. грн., або 92,53%, приріст за грошовими коштами на депозитах склав 499,6 млн. грн. При цьому, за облігаціями підприємств та іншими інвестиціями відмічена негативна динаміка за аналізований період у 8,3 млн. грн. та 7.1 млн. грн. відповідно.

У відсотковому відношенні найбільший приріст відмічено за облігаціями внутрішніх місцевих позик – у 412,43%.

В табл..2.4 проаналізуємо структуру інвестованих активів НПФ в Україні у 2016 -2020 роках, сформовану за додатками Г –Ж.

Таблиця 2.4

Динаміка структури інвестування активів недержавних пенсійних фондів в Україні за видами активів у 2016 -2020 роках, %

Активи	Станом на					Зміна 2020/2016рр Абсол.+/-
	31.12. 2016	31.12. 2017	31.12. 2018	31.12. 2019	31.12. 2020	
Державні цінні папери	40,95	40,75	46,02	45,92	47,31	6,36
Грошові кошти	41,34	43,93	35,89	38,86	38,83	-2,51
Облігації підприємств	9,38	8,20	10,87	7,53	5,40	-3,98
Об'єкти нерухомості	4,02	2,53	1,72	2,76	2,52	-1,5
Дебіторська заборгованість	1,22	1,69	1,75	2,10	1,11	-0,11
Акції	0,75	0,57	1,76	1,45	1,41	0,66
Інші інвестиції	1,04	0,97	0,95	0,83	0,42	-0,62
Облігації внутрішніх місцевих позик	0,86	0,90	0,67	0,36	2,66	1,8
Банківські метали	0,40	0,40	0,35	0,15	0,30	-0,1
Всього:	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	x

Джерело: розраховано за [33, 38-42]

Аналізуючи структуру інвестованих пенсійних активів НПФ в Україні відмітимо, що за останні п'ять років суттєвих змін не відбулось. Найбільшу частку складають державні цінні папери частка яких коливалась від 40,95% у 2016 році до 47,31% на кінець 2020 року, загалом приріст частки інвестованих пенсійних активів у державні цінні папери слав 6,36 п. п.

На другому місці за часткою у інвестуванні є вкладення у грошові кошти(депозити) на банківських рахунках, проте найбільша частка цих активів спостерігалась у 2017 році у 43,93%, а найменша – у 2018 році -35,89%, загалом зміна у структурі за аналізований період мала від'ємну динаміку і склала 2,51 п. п. Найбільшу від'ємну динаміку у структурі інвестування за видами пенсійних активів НПФ спостерігаємо за облігаціями підприємств, частка яких була найвищою у 2018 році – 10,87%, а найменша – на кінець 2020 року, загалом від'ємна динаміка за аналізований період склала 3,98 п. п. Необхідно відмітити

зростання частки облігацій внутрішніх місцевих позик та акцій вітчизняних та іноземних емітентів на 1,8 п. п. та 0,66 п. п. відповідно.

Як було нами зазначено вище, частка інвестування у банківські метали є найменшою і за аналізований період вона зменшилась з 0,4% у 2016 році до 0,3% на кінець 2020 року, тобто на 0,1 п. п.

Наглядно динаміку доходів від інвестування активів НПФ в Україні за 2016 -2020 роки наведено на рис.2.7.

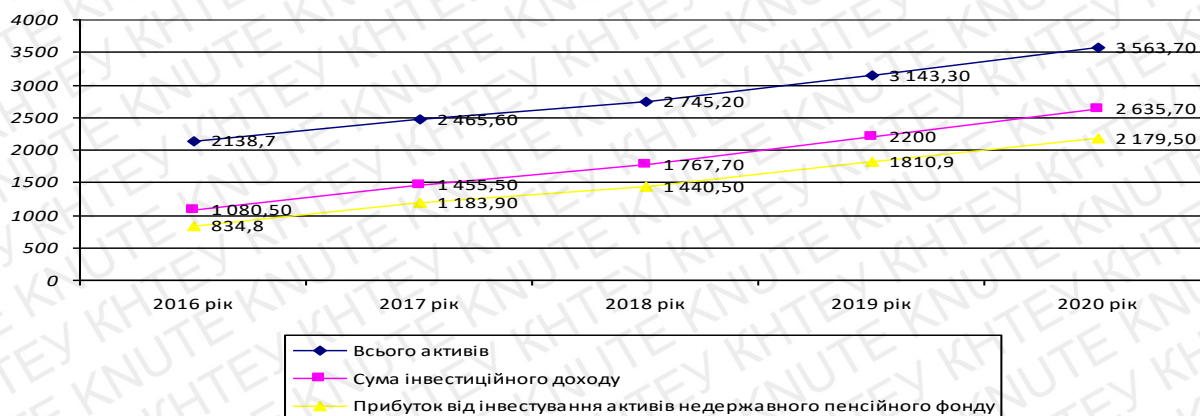

Рис.2.7. Динаміка доходів від інвестування активів недержавних пенсійних фондів України у 2016 -2020 роках, млн. грн.

Джерело: [33, 38-42]

Приріст інвестованих активів НПФ України за 2016 -2020 роки склав 1425,00 млн. грн., або 66,62%, в той же час сума інвестованого доходу склала у 2020 році 2635,7 млн. грн. проти 1080,5 млн. грн., тобто на 1555,2 млн. грн., або на 143,93% більше. А прибуток від інвестування активів НПФ збільшився з 834,8 млн. грн. у 2016 році до 2179,5 млн. грн на кінець 2020 року, тобто на 1344,7 млн. грн. або на 161,08%.

Отже, стратегія інвестування недержавних пенсійних фондів є більш консервативною, ніж у інших фінансових установ. Тому, вже досить тривалий період, основними напрямками інвестування НПФ залишаються державні цінні папери та грошові кошти, розміщені на депозитах. Найменшу частку складає інвестування у банківські метали.

РОЗДІЛ ІІІ

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ІНТЕГРАЦІЇ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ У ГЛОБАЛЬНИЙ ФІНАНСОВИЙ ПРОСТІР

3.1. Зарубіжний досвід надання страхових послуг

Країни по всьому світу активно проводять пенсійну реформу, часто передбачає більш широке використання накопичувальних пенсійних програм, керованих приватним сектором. Серед директивних органів і регулюючих органів, а також серед учасників приватного сектора зростає потреба в зіставленні програмних розробок і досвіду з досвідом інших країн. Оскільки накопичувальні пенсійні механізми, ймовірно, будуть грати все більш важливу роль в забезпеченні пенсійних доходів у багатьох країнах і оскільки інвестиції пенсійних активів будуть все більше впливати на ринки цінних паперів в майбутні роки, наявність точного, всеосяжного, порівнянного і оновленого масиву міжнародної статистики є необхідним інструментом для директивних органів, регулюючих органів і учасників ринку.

Загалом, не існує єдиної моделі пенсійної системи, яка буде працювати для кожної країни.

У більшості країн існує змішана система, в якій переважає або солідарна, або кумулятивна. На Кубі працює лише система солідарності: пенсії виплачуються громадянам відповідного віку, які мають 25 років стажу. Виключно накопичувальна система в Пакистані: працюючі громадяни сплачують внески на свій пенсійний рахунок [46].

Система солідарності домінує у Швеції, Польщі, Фінляндії, Ірані, Туреччині, Єгипті та Китаї. Наприклад, у Швеції 16% зарплати працівника відраховується з пенсійних зобов'язань, 2,5% - надходить на приватний пенсійний рахунок. У Польщі існують обов'язкові пенсійні внески (19,5% фонду оплати праці перераховується до пенсійного фонду), а є приватні

пенсійні фонди. В Єгипті, Туреччині та Ірані пенсії виплачуються в пенсійному віці, але з необхідним стажем. У Китаї державні пенсії виплачуються лише колишнім державним службовцям, тоді як інші роблять внески із зарплати до пенсійного фонду [47].

Накопичувальна пенсійна система домінує у Великобританії, Італії, Австрії, Німеччині, Франції, США, Нідерландах, Грузії, Чилі, Аргентині, Перу, Колумбії, Індії та Казахстані. У Великобританії основна пенсія виплачується після досягнення пенсійного віку, але державна пенсія може бути відмовлена, а внески не сплачені. Більшість працівників відраховують внески до пенсійних фондів страхування.

Таблиця 3.1

Країни з накопичувальною пенсійною системою (основний компонент)

Країна	Тип пенсійної системи
Австралія	НПС з фіксованими внесками (DC)
Данія	НПС (професійні плани)
Ізраїль	НПС з фіксованими внесками (DC)
Латвія	УНС / НПС з фіксованими внесками (DC)
Мексика	НПС з фіксованими внесками (DC)
Норвегія	УНС / НПС (професійні плани)
Чилі	НПС з фіксованими внесками (DC)
Швеція	УНС / НПС (професійні плани)
Естонія	НПС з фіксованими внесками (DC)
Гонконг	НПС з фіксованими внесками (DC)
Індія	НПС з фіксованими внесками (DC)
Індонезія	НПС з фіксованими внесками (DC)
Казахстан	НПС з фіксованими внесками (DC)
Україна	НПС з фіксованими внесками (DC)
Китай	НПС з фіксованими внесками (DC)
Малайзія	НПС з фіксованими внесками (DC)
Сінгапур	НПС з фіксованими внесками (DC)

Джерело: [43-47]

Обов'язкове пенсійне страхування існує в Німеччині, Нідерландах, Франції, Австрії та Італії. Крім того, існують корпоративні пенсії - компанії платять своїм колишнім працівникам [47].

У США 15,3% доходу працівника йде на обов'язкові пенсійні внески, а є добровільні приватні та державні пенсійні фонди. У Чилі державні пенсії виплачуються громадянам, якщо їх приватні пенсійні фонди збанкрутують. Працівники країни вносять на особистий рахунок обов'язкові внески із заробітної плати до приватних пенсійних фондів. Подібна схема в Аргентині, Перу та Колумбії [47].

Відповідно до рейтингу Global Pension Index за 2020 рік [43] Нідерланди мали найвище значення індексу (82,6) і зберегли своє перше місце в загальному рейтингу, незважаючи на значні пенсійні реформи, що відбуваються в цій країні. Таїланд мав найнижче значення індексу (40,8).

По кожному субіндексу найвищі бали отримали Нідерланди за адекватність (81,5), Данія за стійкість (82,6) і Фінляндія за цілісність (93,5). Найнижчі бали були у Мексики за адекватність (36,5), Італії за стійкість (18,8) і Філіппін за цілісність (34,8) [43]. Україна до даного рейтингу не входить.

При цьому, пенсійна система в Данії, визнана, за версією Global Pension Index, в 2020 році найбільш збалансованою, складається з наступних рівнів:

- соціальна пенсія нульового рівня;
- накопичувальний компонент обов'язковій державній пенсійної програми першого рівня;
- корпоративні пенсійні плани, добровільні корпоративні та індивідуальні пенсійні схеми.

Пенсійна система в країні, крім державного фонду, представлена значним числом недержавних пенсійних фондів, участь в яких дозволяє данцям отримувати пенсії вище середніх розмірів пенсій в ЄС.

Розглянемо додаткові корпоративні пенсійні плани третього рівня пенсійної системи, що функціонують в країні. Дані плани діляться на 2 категорії: обов'язкові і добровільні корпоративні пенсійні програми. У обов'язкових корпоративних пенсійних планах, за даними Світового банку, бере участь більше 80% працівників, і практично всі вони засновуються на

основі колективних договорів між роботодавцями і профспілками, положення яких зобов'язують працівників і роботодавців брати участь в даних пенсійних планах. Виходячи з особливостей укладення різних колективних договорів, умови сплати внесків та здійснення виплат в корпоративних пенсійних планах значно відрізняються. Як правило, це Програми з визначеним внеском, виняток становлять пенсійні плани з визначеними виплатами для державних службовців [46].

Обов'язкові корпоративні плани засновуються страховими організаціями, пенсійними фондами і, в меншій мірі, банками (на останні припадає лише 10% внесків в корпоративні плани). Останнім часом зростає роль корпоративних пенсійних фондів, які обслуговують кількох роботодавців з різних галузей економіки.

Для державних службовців в Данії створено окремий Пенсійний фонд державних службовців (LD Pension), відрахування в який також є обов'язковими, тобто встановлюються колективним договором. Ставки внесків до корпоративних пенсійних планів істотно відрізняються для різних колективних договорів. Характерною тенденцією для всіх планів данської пенсійної системи є постійне зростання страхових внесків. Розмір гарантій по інвестиційному доходу постійно змінюється і відрізняється щодо програм пенсійного забезпечення [46].

Пенсійна система Франції складається з трьох рівнів: нульового рівня (соціальна пенсія), першого рівня (обов'язковий державний пенсійний план) і третього рівня - приватні плани, в тому числі квазіобязательні додаткові корпоративні плани, участь в яких забезпечується колективними угодами в рамках інституту соціального партнерства і дозволяє сформувати досить високу середню пенсію. Коефіцієнт заміщення втраченого заробітку у Франції високий і становить близько 80%.

Працюючі в приватному секторі (65% всіх працюючих в країні) беруть участь в «загальній схемі» (regime general), яка включає в себе два пенсійних

плану до уніфікованих умов CNAVTS (перший рівень) і додатковий обов'язковий корпоративний план (третій рівень). Метою вищевказаної схеми є забезпечення підвищення коефіцієнта заміщення втраченого заробітку учасників з 50%, які забезпечуються базовою пенсією, до 70-80%.

Корпоративні пенсійні плани діляться на: ARRCO (Association des Regimes de Retraite Complementaire) - для працівників і AGIRC (Association Generale des Institutions de Retraite des Cadres) - для керівників.

Відповідно до національного колективного договору, підписаним в жовтні 2015 року, дані схеми планується об'єднати в 2019 році з метою створення унікальної обов'язкової професійної пенсійної системи для працівників приватного сектора [46].

Працівники державного і змішаного з державним секторів (20% всіх працюючих) беруть участь в пенсійних планах з встановленими виплатами і різними схемами з режимом regimes speciaux, а також в додаткових пенсійних галузевих схемах третього рівня, таких як Societe Nationale des Chemins de Fer frangais (SNCF) або Transports en Ile-de-France (RATP).

Близько 3% сільськогосподарських працівників мають окрему пенсійну схему - regime agricole, а 12% тимчасово працюють і самозайнятих є учасниками схеми Caisse Nationale d'Assurances Vieillesse des Artisans (CANCAVA) [47].

Умови пенсійного забезпечення різних категорій працівників диференціюються за рівнем ставок, пенсійної формулою і порядку отримання пенсійних виплат. У більшості випадків працівники беруть участь в двох або трьох пенсійних схемах одночасно. Виплати пенсій, як правило, здійснюються у формі щорічних платежів.

З 1972 року пенсійні плани ARRCO і AGIRC є обов'язковими для приватного сектора. Адмініструються дані програми приватними некомерційними пенсійними інститутами - членами національної асоціації пенсійних організацій. Оподаткування додаткових корпоративних планів

здійснюється за схемою E-E-T («Exempt-Exempt Taxed»), яка найбільш поширена в країнах Західної Європи і бути ефективним методом фінансування пенсійного плану. Внески працівника і роботодавця виключаються з податкової бази платника податків, при цьому виплати підлягають оподаткуванню. У ARRCO і AGIRC діє система об'єднання ризиків, коли пенсійні виплати здійснюються, незважаючи на неплатоспроможність конкретної компанії, регіону або галузі [45].

Таким чином, багаторівнева пенсійна система Франції, що включає в себе програми обов'язкового і додаткового (добровільного) пенсійного страхування, дозволяє підвищити розміри пенсійних виплат і стимулювати працюючих до самостійного формування пенсійних накопичень, що сприяє зростанню добробуту і рівня життя пенсіонерів.

Сучасна пенсійна модель Німеччини заснована на тріступеневій системі пенсійних нарахувань.

Перший ступінь - державна пенсія (*gesetzliche Altersversorgung*) - обов'язкова для всіх найманих працівників, чії робочі місця підлягають обов'язковому пенсійному страхуванню, і майбутній розмір пенсії залежить від заробітної плати, з якої вироблялися пенсійні відрахування. Державна пенсія в Німеччині, хоч і є основою майбутніх пенсійних виплат, дуже часто дозволяє сформувати пенсіонеру гідний рівень життя. Незаможної категорії населення, що одержує невисоку зарплату, доводиться розраховувати на мінімальні виплати.

Другий ступінь німецької пенсійної системи, так звана виробнича пенсія (*betriebliche Altersversorgung*), підрозділяється на пенсію для працюючих в державному секторі і для співробітників великих приватних компаній, що потрапляють в сферу контролю відповідних профспілок. У цьому випадку роботодавець, швидше за все, бере на себе всі турботи з оформлення цього виду пенсії і в більшості випадків самостійно утримує пенсійні внески із зарплати працівника, за що, в свою чергу отримує, від держави податкові послаблення і

пільги, а від співробітників - лояльність і, з великою часткою ймовірності, прихильність до свого робочого місця на довгі роки.

Третій ступінь - приватне пенсійне страхування (private Altersversorgung). Будь-який житель Німеччини в будь-який момент може почати робити відрахування в приватний пенсійний фонд, щоб забезпечити собі додаткову подушку фінансової безпеки в старості. В результаті зниження темпів зростання державних пенсій професійні або особисті пенсії набувають в Німеччині все більшого значення.

Найбільш поширеною формою корпоративних планів в країні є створення резервів на балансі підприємств. Дана форма заощаджень вигідна для роботодавців, так як дозволяє отримати пільги по податках при відрахуваннях коштів в резерв і при цьому використовувати ці кошти для фінансування власного бізнесу. Близько 23% активів всіх корпоративних планів доводиться на поліси спеціалізованих страхових компаній, що передбачає укладання роботодавцем поліса пенсійного страхування у незалежній страхової компанії зі страхування життя, а працівник є бенефіціаром по даному полісу. Pensionskasse - страховий пенсійний план, який надається юридичною особою у формі асоціації взаємного страхування або публічної компанії, створений спеціально для працівників одного роботодавця або групи галузевих компаній. Працівник взаємодіє з таким спеціалізованим фондом не безпосередньо, а тільки через роботодавця. Розмір внесків роботодавців і працівників, інші умови участі в корпоративних планах диференційовані в залежності від галузі, сектора економіки і переваг роботодавців[44].

Розмір корпоративної пенсії залежить від прибутку роботодавця, трудового стажу співробітника і займаної посади. Для отримання такої пенсії необхідно пропрацювати в компанії певний час. При 10-річному стажі працівник вже може на неї розраховувати. В цілому близько 3/5 населення країни покрито пенсійним страхуванням другого рівня. Оподаткування операцій в корпоративних планах здійснюється за схемою Е-Е-Т або Т-Е-Е в

залежності від того чи здійснюються внески за рахунок доходу працюючих до або після оподаткування (за вибором працівників). Ефективне використання добровільних пенсійних систем в країні дозволило збільшити коефіцієнт заміщення втраченого заробітку на 33% [47].

Пенсійна система США істотно відрізняється від вітчизняної. Особливістю американської пенсійної системи є те, що в даній системі працюючому американцю надається можливість формувати свою пенсію одночасно в державній, корпоративній та приватній системах накопичення.

Корпоративна система накопичення формується за місцем роботи і регулюється державою. Щоб мати право на корпоративну пенсію, в залежності від компанії, необхідно опрацювати в ній 5-10 років і виробляти рівні з роботодавцем відрахування до спеціальних фондів. Відзначимо, що працівник, який бере участь в пенсійних програмах, має особистий рахунок, яким можна керувати самостійно, вибирати інвестиційні інструменти, визначати суму майбутніх виплат і нести відповідальність за долю своїх накопичень.

В даний час все більшу популярність здобувають пенсійні плани з встановленими внесками, такі як 401-к, 403-Ь, плани 457. Найбільш затребуваний накопичувальний корпоративний план 401-к, який для багатьох країн став еталоном при прийнятті рішень про створення добровільних і обов'язкових корпоративних планів. Для роботодавця план 401-к є дієвим способом залучення і утримання висококваліфікованих фахівців. Існує кілька типів плану 401-к, які підходять для компаній будь-якого розміру [44].

Традиційний план 401-к вважається самим гнучким з усіх типів. Роботодавець має право співфінансувати індивідуальні пенсійні рахунки всіх учасників плану, незалежно від внесків учасників, або ж доповнювати фінансування рахунків працівників до певного рівня, а також встановлювати певну кількість років роботи в компанії, після закінчення яких сума внесків роботодавця на рахунку учасника стає власністю учасника, що є одним з

інструментів утримання працівників. План 401-к з автоматичним участю дозволяє включати працівника в план при його надходженні на роботу і здійснювати сплату страхових внесків із заробітної плати працівника незалежно від його бажання брати участь в плані, що допомагає роботодавцям значно збільшити частку учасників плану. Інвестиційні рішення в даному типі планів залишаються за компанією, проте учасники плану можуть приймати ці рішення самостійно.

Звернемо увагу на те, що спеціально для малого бізнесу і самозайнятого населення створені спрощені плани 401-к (SIMPLE 401-к), які доступні для компаній з персоналом до 100 чоловік. План 403-Б є накопичувальний план для освітян, госпіталів і зайнятих в некомерційному секторі економіки; план 457 - аналогічний план для службовців федеральних, регіональних і муніципальних органів влади і деяких некомерційних організацій [44].

Охоплення населення працездатного віку в приватних пенсійних системах в США становить приблизно 50%, з яких 41% працюючих складаються в добровільних професійних пенсійних системах, 19% формують пенсії в добровільних особистих пенсійних планах, а частина працюючих беруть участь в обох системах. Разом з тим, зазначимо, що даний показник є середнім по ОЕСР, наприклад, в Німеччині та Новій Зеландії добровільні приватні пенсії покривають більше 70% [43].

Слід також зазначити, що ефективний розвиток добровільних накопичувальних систем привело до збільшення коефіцієнта заміщення в Сполучених Штатах Америки майже в два рази [19, с. 49]. Відзначимо, що, за оцінкою експертів, загальний обсяг накопичень пенсіонерів в США оцінюється близько 24 трлн дол., з яких лише 3 трлн дол. знаходяться під управлінням держави, а іншими ресурсами управляють недержавні пенсійні фонди та інші фінансові організації [43].

Таким чином, позитивний зарубіжний досвід підтверджує значущість корпоративних пенсійних програм як доповнення до державних пенсій. Жодна

пенсійна система не може забезпечувати гідний рівень пенсійного забезпечення виключно за рахунок її обов'язковою складовою, загальний коефіцієнт заміщення пенсією втраченого заробітку формується за рахунок багаторівневої пенсійної системи. На пенсії, які повністю або частково сформовані роботодавцем, доводиться в середньому від 30 до 50% доходу пенсіонерів, що пояснюється високим ступенем відповідальності роботодавця, яка до того ж закріплена законодавчо.

В табл.3.1 наведено порівняння ознак пенсійного забезпечення в Україні та інших країнах.

Таблиця 3.1

Порівняння ознак пенсійного забезпечення в Україні та інших країнах

У світі	В Україні
Соціальна пенсія	Наявна – основна
Накопичувальна пенсія	Запроваджена у 2003 році, але фактично почала працювати з 2014 року
Корпоративна пенсія	Почали впроваджувати великі корпорації
Добровільні особисті плани	Частково, переважно для ФОП
Офіційна зайнятість	Високий рівень неформальної зайнятості
Прозорість управління активами	Недоступність для вкладників інформації для вкладників про дохідність активів НПФ
Відповідальність керуючої компанії за акумулювання виплат та інвестування	Можливість поєднання функцій управління активами та власними НПФ

Джерело: розробка автора

В Україні, хоча корпоративні пенсійні програми вже отримали розвиток, одержувачами корпоративних пенсій є не більше 3,6% від загальної чисельності пенсіонерів, які перебувають на обліку в Пенсійному фонді України [33].

До речі, Міністерство соціальної політики України розробляє пропозиції щодо перерахування роботодавцями 2% від ЄСВ і 2% від ПДФО найманими працівниками в НПФ, відповідно за рахунок зменшення ставки податку[36].

Науковці Н. М. Зеленко та В. А. Зеленко наголошують, що в Україні необхідно робити акцент щодо розвитку недержавного пенсійного забезпечення саме на роботодавців[9, с.129].

В Україні, як і в ряді розвинених зарубіжних країн з широким сектором недержавного пенсійного страхування, існує ряд проблем, які чинять негативний вплив на подальший розвиток корпоративних пенсійних програм, таких як:

- недостатнє стимулювання роботодавців, в тому числі шляхом надання податкових пільг;
- макроекономічні чинники, до яких слід віднести неформальну зайнятість і безробіття;
- низький рівень доходу від інвестування при високих витратах на адміністрування;
- низька фінансова грамотність населення при одночасно низькому рівні життя;
- недостатньо гнучка дозволена структура вкладень пенсійних активів у відсутності порівняльних показників ефективності портфелів пенсійних активів;
- неможливість вибору структури пенсійних активів (відповідно до віку і рівнем оплати праці, рівнем сприйняття ризику працівника - учасника корпоративної або приватної пенсійної програми);
- недоступність інформації для прийняття фінансового рішення [26, с. 69].

Побудова і розвиток корпоративної системи пенсійного страхування базується, в першу чергу, на врахуванні інтересів держави, роботодавця і самого працівника. розвиток корпоративного пенсійного забезпечення дасть можливість зменшити навантаження на державу, так як даний вид пенсійного забезпечення будується на принципі індивідуалізму. це означає, що пенсія у працівника буде тим вище, чим більше коштів внесе роботодавець. Величина ж внесків, здійснюваних підприємством, залежить від того, наскільки успішно воно працює. Останнє твердження дає підстави вважати, що у працівника підвищується зацікавленість до праці, що вигідно як для підприємства, так і для

працівника. У числі основних перешкод активного впровадження корпоративних систем в Україні необхідно виділити:

- індиферентне ставлення громадян до проблеми формування особистих пенсійних накопичень, обумовлене низькою фінансовою грамотністю і недовірою до держави;
- пасивне ставлення підприємств до процесу пенсійного забезпечення працівників за допомогою використання системи недержавного пенсійного забезпечення.

Підвищення рівня фінансової грамотності, доступності інформації, розширення спектра пенсійних продуктів клієнтам НПФ і більш тісний контакт з компаніями зі страхування життя дозволять підвищити привабливість недержавного пенсійного страхування. Розвиток корпоративного пенсійного страхування має протікати в атмосфері зацікавленого ставлення держави, роботодавців і профспілок до формування корпоративних пенсійних систем, подальшого розвитку принципів соціального партнерства. Наявність корпоративного пенсійного плану дозволить вивести підприємство на новий рівень як соціально відповідального і більш привабливого роботодавця у своїй галузі, а також скоротити витрати і підвищити ефективність компанії. Корпоративні пенсійні плани є дієвим інструментом залучення, мотивації та утримання ключових співробітників сучасного підприємства.

3.2. Модель управління активами недержавного пенсійного фонду та етапи її впровадження

Сучасна модель організації діяльності передбачає, що НПФ працюють у статусі некомерційних компаній, тобто компаній, які не прагнуть отримати прибуток для своїх засновників. Отже, засновники НПФ не вважаються бенефіціарами відповідно до законодавства та не несуть відповідальності перед учасниками таких НПФ, але водночас мають вирішальний вплив на всі важливі рішення, пов'язані з діяльністю НПФ. Свої реальні інтереси засновники

реалізують через призначених членів правління пенсійного фонду - органу, створеного для забезпечення управління та контролю за поточною діяльністю НПФ. Хоча за законом член правління пенсійного фонду зобов'язаний діяти лише в інтересах членів НПФ, насправді він повністю залежить від засновника, який сплачує йому винагороду і може в будь-який час вирішити припинити його повноваження. Правління пенсійного фонду не діє на постійній основі: формою організації його діяльності є засідання, які скликаються раз на квартал. При цьому поточне управління всіма основними процесами передається вузькоспеціалізованим організаціям (адміністраторам, компаніям, що управляють активами, зберігачам), які обираються правлінням пенсійного фонду та діють від імені НПФ.

Ця модель організації діяльності в принципі не забезпечує необхідних умов для створення системи управління з певною відповідальністю засновників та членів пенсійного фонду, з чітким розподілом та розмежуванням відповідальності, належним обміном інформацією між різними рівнями уряд та організації, що діють від імені НПФ. Як результат, на приватному пенсійному ринку іноді трапляються ситуації, коли у відповідь на зловживання чи інші порушення з боку організацій, що діють від імені НПФ, правління пенсійного фонду навмисно ухиляється від своїх обов'язків або не отримує та / або не отримує отримати відповідь на інформацію про такі порушення.

Крім того, значним недоліком системи управління НПФ в контексті захисту пенсійних накопичень є відсутність в ній компонентів, відповідальних за управління ризиками та внутрішній аудит, призначенням яких є захист від ризиків і здійснення внутрішнього контролю відповідно. Оновленої Директиви 2016/2341 ЄС від 14 грудня 2016 року [1] про діяльність установ трудового пенсійного забезпечення та нагляд за ними, яку Україна зобов'язалася імплементувати, функції управління ризиками та внутрішнього аудиту визначені як ключові і обов'язкові для виконання. Однак чинна бізнес-модель, при якій впровадження всіх регулярних процесів передається на закупівлю

НПФ, може значно компенсувати очікуваний ефект від виконання ключових функцій після впровадження відповідних вимог Директиви.

Очевидно, що для створення системи управління НПФ, яка могла б запобігти агентським ризикам, необхідно змінити модель організації діяльності з накопичувального пенсійного забезпечення. Практично у всіх країнах Центральної та Східної Європи використовується модель організації діяльності, згідно з якою управління пенсійними фондами, які є організаційною формою об'єднання пенсійних заощаджень учасників, здійснюється їх керуючими компаніями. У цьому випадку керуюча компанія та пенсійний фонд зазвичай мають спільні органи управління з чітко визначеними обов'язками та зобов'язаннями і розглядаються як єдина пенсійна установа. Незалежно від того, чи має пенсійний фонд статус окремої юридичної особи, ця модель організації передбачає, що керуюча компанія діє від імені пенсійного фонду, бере на себе управління пенсійним фондом в повному обсязі і залишається повністю відповідальною за дотримання пенсійного фонду члени фонду, навіть коли деякі основні процеси передаються в аутсорсинг.

Застосування такої моделі в Україні дозволить, по-перше, сформуванню системи органів корпоративного управління з чітко визначеними обов'язками та відповідальністю перед учасниками НПФ. По-друге, запровадити сучасну систему управління НПФ, орієнтовану на захист інтересів учасників за допомогою відповідних інструментів внутрішнього контролю, функцій управління ризиками та внутрішнього аудиту та можливості гнучкого використання підряду або аутсорсингу відповідно до потреб управління.

У процесі аналізу функціонування недержавних пенсійних фондів виникає необхідність оптимізації механізму вирішення завдань, що стоять перед фондами, що може бути досягнуто шляхом проектування моделі управління фінансовими активами, що поєднує виконання цілей щодо формування і витрачання коштів, з мінімізацією виникаючих ризиків.

Для проектування такої моделі управління фінансовими активами була запропонована загальна схема її побудови, що включає кілька рівнів. Загальна схема системи управління фінансовими активами недержавного пенсійного фонду представлена на рис.3.1.

Перший етап містить обґрунтування необхідності вдосконалення системи управління фінансовими активами недержавного пенсійного фонду.

Рис.3.1. Система управління активами недержавного пенсійного фонду

Джерело: розроблено автором

Другий етап пропонованої загальної схеми побудови моделі управління фінансовими активами недержавного пенсійного фонду містить наступні блоки:

- встановлення умов, що забезпечують максимальну прибутковість функціонування недержавного пенсійного фонду при дотриманні балансової рівноваги між розміром коштів, що підлягають до виплати і сумою коштів, що надходять а також доходу від розміщень (інвестування) коштів фонду, з метою

збільшення пенсійних заощаджень і забезпечення прийнятних розмірів пенсії, незалежно від негативних тенденцій демографічної ситуації;

- розмежування стадій діяльності недержавного пенсійного фонду, зважаючи на велику кількість і різноманіття складових фонду. Виділення складових діяльності, дозволяє в рамках виділених блоків діяльності недержавного пенсійного фонду оперувати поняттями одного рівня;

- визначення набору параметрів, що характеризують кожен етап діяльності, для застосування функцій управління до процесу здійснення деталізованих дій.

Третій етап включає в себе:

- деталізацію дій, що забезпечують дотримання встановлених на другому етапі умов по максимізації прибутковості функціонування недержавного пенсійного фонду в розрізі окремих складових, яка дозволить створити набір дій по управлінню окремими складовими діяльності фонду;

- вибір інструментів, що дозволяють визначати і планувати значення певних параметрів на другому етапі, і оцінку відхилень від планових значень;

Четвертий етап містить прямі дії:

- знаходження значень параметрів, планування значень, знаходження відхилень;

- знаходження залежностей зміни показників діяльності фонду від змін значень параметрів.

Сформульовані концептуальні положення загальної схеми управління дозволили спроектувати модель управління фінансовими активами недержавного пенсійного фонду. Для цього були виділені показники, що характеризують діяльність фонду в різних напрямках, структури процесів, що виникають при здійсненні діяльності фонду, взаємозв'язків різних складових. Модель управління включає два деталізовані блоки управління:

- моделювання акумулювання пенсійних і страхових внесків і виплат НПФ;

- моделювання процесів інвестування фінансових активів НПФ.

Запропонована модель управління фінансовими активами недержавного пенсійного фонду представлена на рис.3.2.

Застосування моделі можна описати таким чином. Досліджуються i учасників і застрахованих осіб, враховуються їх j розміри внесків. Учасники та застраховані особи ранжуються по можливості їх переходу в розряд одержувачів за критеріями: вік; термін перебування в учасниках (період внесення вкладів); сума накопичених коштів. Особи, які перейшли в розряд одержувачів, далі враховуються як одержувачі, і для них враховується розмір коштів на виплату пенсійних виплат.

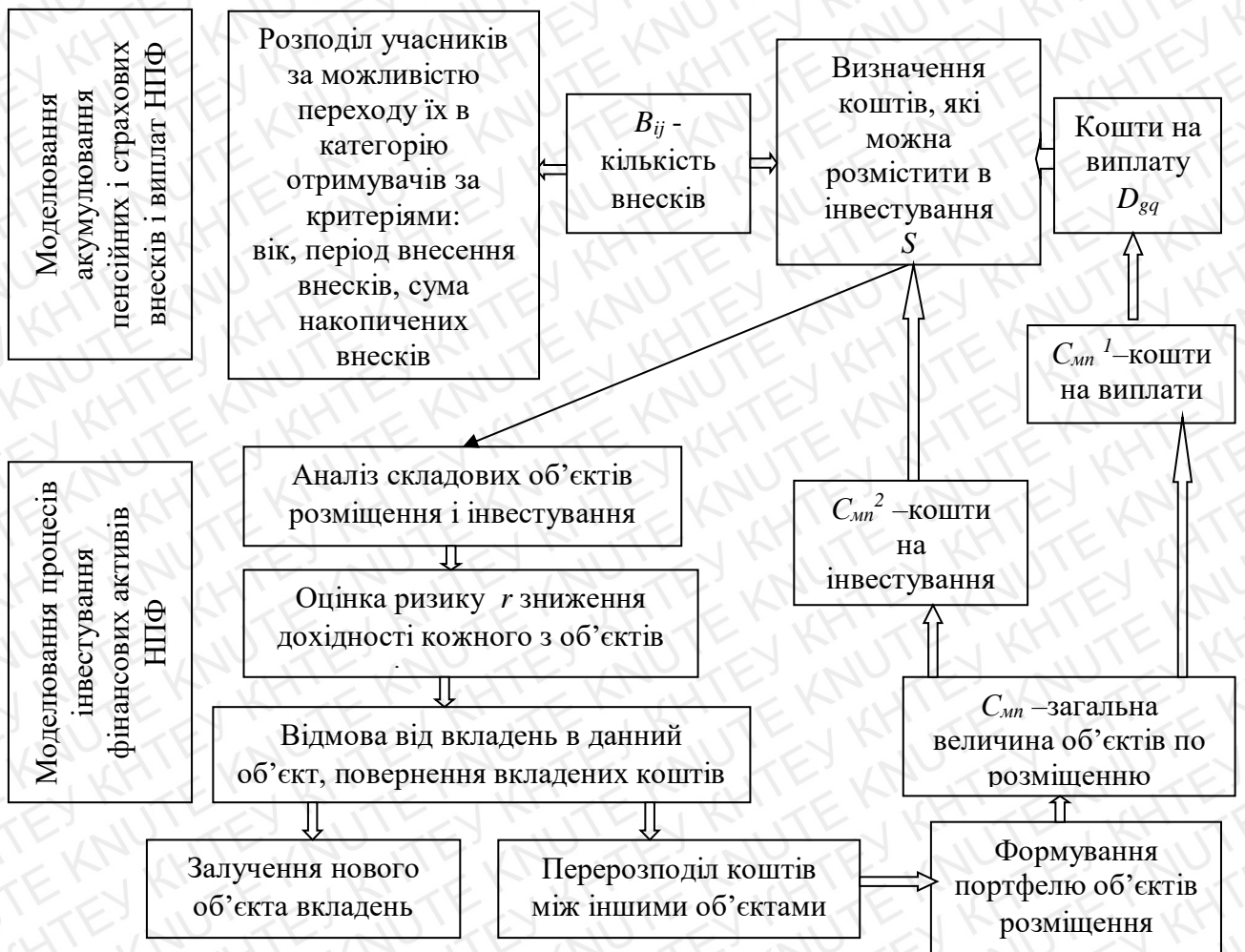

Рис.3.2.Моделювання процесів управління активами на основних стадіях діяльності недержавного пенсійного фонду

Джерело: розроблено автором з використанням [13]

Основне завдання моделі управління на даному етапі - досягти максимального перевищення сумарного розміру внесків над сумарним розміром пенсійних виплат (при збереженні розмірів виплат на рівні, який робить привабливим участь потенційних учасників та застрахованих осіб, саме в даному НПФ).

Досліджуються g одержувачів, враховуються q розміри їхніх пенсійних виплат (з урахуванням умов договорів їх участі). Сукупність B_{ij} сумарних розмірів внесків та D_{ij} сумарних розмірів коштів, необхідних на здійснення пенсійних виплат, дозволяє визначити той S розмір коштів, які підлягають розміщенню та інвестуванню з метою отримання прибутковості.

В табл.3.2 наведено гіпотетичні числові параметри за оптимістичним та песимістичним сценаріями розвитку подій управління активами НПФ.

Таблиця 3.2

Оптимістичний та песимістичний сценарії розвитку управління активами НПФ

Показники	Оптимістичний сценарій	Песимістичний сценарій
Обсяг внесків, ум.од.	5000	5000
Обсяг виплат, ум.од.	1500	1500
Обсяг інвестованих коштів, ум.од.	3500	3500
Ризик по об'єктам інвестування:		
Державні папери	0,1	0,15
Грошові кошти	0,08	0,2
Облігації	0,1	0,12
Нерухомість	0,07	0,1
Структура інвестування,%		
Державні папери	47	47
Грошові кошти	39	39
Облігації	7	7
Нерухомість	7	7
Прибутковість,%		
Державні папери	10,5	8,8
Грошові кошти	6,5	3,5
Облігації	3,3	2,5
Нерухомість	1,8	1,0

Джерело: розробка автора

В рамках отриманої величини коштів, що підлягають розміщенню та інвестуванню, відбувається дослідження m об'єктів розміщення і інвестування. По кожному об'єкту визначаються величина прибутковості n і величина ризику втрати прибутковості r . Сукупність усіх об'єктів розміщень і інвестування (при дотриманні законодавчо встановлених вимог до їхніх часток) повинна дати максимальний розмір прибутковості при мінімальній величині сукупного ризику втрати прибутковості. Величина ризику по кожному об'єкту порівнюється з нормативною величиною ризику H , яка встановлюється окремо для галузей (характеристик специфічного ринку розміщень). При збільшенні значення ризику об'єкта розміщення або інвестування до рівня, визначеного в якості критичного для даної галузі, відбувається відмова від розміщень або інвестування в даний об'єкт і повернення коштів, які можуть піти або на розміщення у знову залучений об'єкт, або на перерозподіл коштів між іншими об'єктами розміщень і інвестицій.

Загальна величина прибутковості від сформованого портфеля об'єктів розміщення і інвестування розподіляється на збільшення коштів, що йдуть на виплату пенсій одержувачам (збільшення розмірів виплат), і на збільшення коштів, що підлягають розміщенню та інвестуванню. Ця замкнута система і визначає (укрупнено) основні дії, проведені системою управління для досягнення основної мети.

Отже, дії системи управління полягають у відстеженні значень згаданих параметрів, визначенні їх відхилень від планових значень, визначенні важливості кожного з відхилень, визначенні причин, що викликали відхилення, і розробленні дій, спрямованих на усунення причин відхилення, або коригування планових значень.

Запропоновані методи оперативного прогнозування і планування дозволяють проводити необхідні розрахунки специфічних показників, що характеризують діяльність недержавного пенсійного фонду.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Отже, за результатами проведеного дослідження можемо зробити наступні висновки.

Розглянуто сутність управління активами недержавних пенсійних фондів, яка полягає в тому, що управління повинні здійснювати керуючі компанії, так як довірче управління є основним видом їх діяльності, і у них існує необхідний досвід і система ризик-менеджменту, що дозволяють здійснювати управління активами ефективно і з найменшими витратами. Обґрунтовано необхідність управління активами НПФ, тому, що завданням НПФ, в першу чергу, є виконання зобов'язань щодо вкладників, учасників та застрахованих осіб, в зв'язку з чим НПФ повинні здійснювати безперервний контроль за діяльністю керуючих компаній в процесі управління активами і формувати основні стратегічні напрямки управління пенсійними активами. Послуги недержавних пенсійних фондів в Україні включають: укладання договорів про недержавне пенсійне забезпечення, відкриття іменних пенсійних рахунків учасників, ведення справ учасників, ознайомлення учасників з розміром пенсійного накопичення, здійснення пенсійних виплат, додаткове пенсійне забезпечення працівників підприємств.

Поглибили аналіз управління активами НПФ, що дозволив виявити наступні тенденції: станом на 31.12.2020 року переважними напрямками інвестування пенсійних активів стали державні цінні папери (47,3%), депозити в банках (38,8% інвестованих активів), облігації підприємств, емітентами яких є резиденти України (5,4%), облігації внутрішніх місцевих позик (2,7%), об'єкти нерухомості (2,5%). За видами інвестування найбільший приріст спостерігаємо за інвестуванням у державні цінні папери, які є гарантовані державним забезпеченням – приріст склав 810,4 млн. грн., або 92,53%, приріст за грошовими коштами на депозитах склав 499,6 млн. грн. При цьому, за

облігаціями підприємств та іншими інвестиціями відмічена негативна динаміка за аналізований період у 8,3 млн. грн. та 7.1 млн. грн. відповідно. За останні п'ять років кількість учасників НДФ в Україні збільшилась на 5,87% проте, приріст кількості укладених контрактів з 2016 по 2020 роки склав 40,25%, обсяг пенсійних внесків до НДФ збільшився на 25,46%, зокрема за рахунок суттєвого збільшення внесків від фізичних осіб на 226,13%. Внески від юридичних осіб до НДФ за аналізований період збільшились на 15,17%. В той же час, якщо у 2016 році частка пенсійних внесків фізичних осіб склала 4,86% у загальному обсягу то у 2020 році вже 12,64%, що є показником зростання довіри населення України до НДФ. Загальний обсяг пенсійних виплат за останні п'ять років збільшився на 477,5 млн. грн., або на 75,8%. Процес взаємодії регламентовано вітчизняним законодавством зокрема Законами України та рішеннями Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. Так, адміністратор надає компанії з управління активами інформацію про пенсійні внески та пенсійні виплати, а компанія з управління активами звітує перед адміністратором про управління активами. При цьому, можливе поєднання даних дій за умови наявності відповідних ліцензій. Стратегія інвестування недержавних пенсійних фондів є більш консервативною, ніж у інших фінансових установ. Тому, вже досить тривалий період, основними напрямками інвестування НДФ залишаються державні цінні папери та грошові кошти, розміщені на депозитах. Найменшу частку складає інвестування у банківські метали.

Поглиблено позитивний зарубіжний досвід який підтверджує значущість корпоративних пенсійних програм як доповнення до державних пенсій. Жодна пенсійна система не може забезпечувати гідний рівень пенсійного забезпечення виключно за рахунок її обов'язковою складовою, загальний коефіцієнт заміщення пенсією втраченого заробітку формується за рахунок багаторівневої пенсійної системи. На пенсії, які повністю або частково сформовані роботодавцем, доводиться в середньому від 30 до 50% доходу пенсіонерів, що

пояснюється високим ступенем відповідальності роботодавця, яка до того ж закріплена законодавчо. Підвищення рівня фінансової грамотності, доступності інформації, розширення спектра пенсійних продуктів клієнтам НПФ і більш тісний контакт з компаніями зі страхування життя дозволять підвищити привабливість недержавного пенсійного страхування. Розвиток корпоративного пенсійного страхування має протікати в атмосфері зацікавленого ставлення держави, роботодавців і профспілок до формування корпоративних пенсійних систем, подальшого розвитку принципів соціального партнерства. Наявність корпоративного пенсійного плану дозволить вивести підприємство на новий рівень як соціально відповідального і більш привабливого роботодавця у своїй галузі, а також скоротити витрати і підвищити ефективність компанії. Корпоративні пенсійні плани є дієвим інструментом залучення, мотивації та утримання ключових співробітників сучасного підприємства. Дії системи управління полягають у відстеженні значень згаданих параметрів, визначенні їх відхилень від планових значень, визначенні важливості кожного з відхилень, визначенні причин, що викликали відхилення, і розробленні дій, спрямованих на усунення причин відхилення, або коригування планових значень.

Отримані результати та запропоновані методи оперативного прогнозування і планування дозволяють проводити необхідні розрахунки специфічних показників, що характеризують діяльність недержавного пенсійного фонду.

Таким чином, мета дослідження досягнута, поставлені завдання виконано, проте з врахуванням сучасних змін у глобальному економічному середовищі, питання управління активами недержавних пенсійних фондів потребує подальших досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Директива 2016/2341 ЄС від 14 грудня 2016 року URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEEI/direktiva-es-20162341.pdf>
2. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 9 липня 2003 № 1058-IV URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1058-15>.
3. Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи: Закон України від 8.07.2011 р. № 3668 -VI URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3668-17>
4. Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України від 09.07.2003 р. № 1057-IV, зі змінами URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-15#Text>
5. Положення про вимоги до осіб, що здійснюють професійну діяльність з управління активами інституційних інвесторів (діяльність з управління активами), щодо складу та структури активів недержавних пенсійних фондів, якими вони управляють: Рішення НКЦПФР від 26.04.2012 р. № 582, зі змінами URL: <https://www.nssmc.gov.ua/documents/pro-zatverdzhennya-polozhennya-pro-vimogi-do-osb-shto-zdysnyuyuty-profesyndyalynsty-z-upravlnnya-aktivami-nstitutsynih-nvesto/>
6. Положення про провадження діяльності з адміністрування недержавного пенсійного фонду: Розпорядження НКДРФП від 03.12.2013 № 4400 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0218-14#Text>
7. Брус С. І. Недержавні пенсійні фонди як інституційні інвестори: тенденції та проблеми розвитку. *Економіка і прогнозування*. 2018. № 2. С. 62-75.
8. Завора Т. М., Білько С. С. Недержавні пенсійні фонди як інституційний інвестор в реальний сектор економіки України. *Наука й економіка*. 2015. Вип. 3. С. 14-22.

9. Зеленко Н. М., Зеленко В. А. Аналіз ринку недержавного пенсійного страхування в Україні: соціально-економічний вимір. Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку. Вип. 2, 2019. С.126-134 URL: <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2020/jan/20674/zelenko.pdf>
10. Козак Г. І. Недержавні пенсійні фонди: зарубіжний досвід та уроки для України. Економіка. *Фінанси. Право*. 2014. № 5. С. 24-28.
11. Колодій А. Недержавні пенсійні фонди як одна зі системоутворювальних складових пенсійної системи України. *Аграрна економіка*. 2016. Т. 9, № 3-4. С. 36-44.
12. Кравченко І. О. Недержавне пенсійне забезпечення в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05. Луганськ, 2012. 196 арк.
13. Кучеренко В.Р., Карпов В.А., Карпов А.В. Економічний ризик та методи його вимірювання: Навчальний посібник. Одеса, 2011. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/147035471.pdf>
14. Ляшенко А. В. Обґрунтування необхідності управління активами недержавного пенсійного фонду. Фінансові установи в умовах глобальних дисбалансів : зб. наук. ст. студ. / відп. ред. Н. П. Шульга. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. 386 с.
15. Кужелєв М.О., Федина В. В. Аналіз законодавчих ініціатив щодо накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. *Innovations in science and education: challenges of our time*. London: IASHE, 2017. С. 33-38.
16. Міщук Г. Ю., Шишкіна О. О. Пенсійне забезпечення в Україні: оцінка стану та моделювання трансформації : монографія. Рівне : НУВГП, 2016. 176, [8] с
17. Насібова О. В. Недержавні пенсійні фонди в системі соціального захисту населення України. *Актуальні проблеми економіки*. 2016. № 5. С. 317-326

18. Нікітчина О. В. Недержавні пенсійні фонди як елемент диверсифікації пенсійного забезпечення громадян. *Вісник Київського інституту бізнесу та технологій*. 2015. № 3. С. 56-62.
19. Пенсійне забезпечення : підручник / за заг. ред. О. М. Ярошенка. Харків : Право, 2017. 305, [1] с.
20. Пенсійне забезпечення : підручник / за заг. ред. В. В. Жернакова. Харків : Право, 2015. 303 с.
21. Пенсійне забезпечення в Україні та Білорусі: історія становлення і перспективи розвитку : монографія / за ред. М. Шумила, І. Комацької. Київ : Ніка-Центр, 2018. 515, [1] с
22. Приймак І., Вишивана Б. Недержавне пенсійне забезпечення в системі соціального захисту населення. *Світ фінансів*. 2019. № 3 (60). С. 121-138.
23. Остропольська Є. В., Ашиткова Я. В., Черенкова В. Е. Недержавні пенсійні фонди як суб'єкти фінансового ринку України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 1. С. 92-95.
24. Регулятивний потенціал фінансового ринку в умовах глобальних викликів: монографія / За заг. ред. д.е.н., професора С.В. Онишко. Ірпінь: Видавництво Національного університету ДПС України, 2016. 452 с.
25. Свиридовська А. О. Інвестиційна діяльність недержавних пенсійних фондів в Україні. *Наукові праці НДФІ*. 2016. № 4 (77). С. 148–157.
26. Соколовська Г. І. Недержавні пенсійні фонди в Україні: становлення та перспективи розвитку : монографія. Тернопіль : ТНЕУ, 2016. 226 с.
27. Сокоринський Ю.В. Особливості та зміст недержавного пенсійного забезпечення. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Юриспруденція. 2018. № 36. Т. 2. С. 72-76.
28. Ткаченко Н. Вектори розвитку інвестиційної діяльності недержавних пенсійних фондів в Україні. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2019. № 1 (17). С. 200-206.

- 29.Черкасова С.В., Сороківська М.В. Прогнозування інвестиційного потенціалу вітчизняних недержавних пенсійних фондів. *Регіональна економіка*. 2013. № 4. С. 71-79.
- 30.Федина В. В., Саламаха Ю. В. Недержавні пенсійні фонди і страхові компанії як суб'єкти недержавного пенсійного забезпечення. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Сер. : Економічні науки. 2017. Вип. 27(3). С. 85-88.
- 31.Федина В.В. Управління активами недержавних пенсійних фондів: зарубіжний досвід та вітчизняна практика. *Економіка та держава*. *Економічна наука*. 2019. № 5. С. 118—123.
- 32.Адміністратори НПФ URL:<https://www.uaib.com.ua/companyandfunds/npf-administrators>
- 33.Аналіз діяльності недержавних пенсійних фондів у 2020 році URL:https://uaapf.com/index.php?option=com_content&view=article&id=472:-2020-&catid=1:2009-09-24-10-44-06&Itemid=2
- 34.Аналітичні дані щодо ринку накопичувального пенсійного забезпечення URL:<https://www.nssmc.gov.ua/news/insights/#tab-5> .
- 35.Всеукраїнська асоціація недержавних пенсійних фондів URL:<https://www.vanpf.org.ua/informaciya-pro-npf>
- 36.Міністерка соціальної політики Марина Лазебна: про пенсійну реформу і запровадження накопичувальної системи URL:<https://www.msp.gov.ua/news/20328.html>
- 37.Новини УААПФ URL:https://uaapf.com/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=1&Itemid=2
- 38.Підсумки розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення станом на 31.12.2016 URL:https://www.nfp.gov.ua/files/17_Dep_Repetska/NPF_IV_kv%202016.pdf

39. Підсумки розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення станом на 31.12.2017
URL: https://www.nfp.gov.ua/files/17_Dep_Repetska/NPF_IV_kv%202017.pdf
40. Підсумки розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення станом на 31.12.2018
URL: https://www.nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/NPF/NPF_IV_kv%202018.pdf
41. Підсумки розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення станом на 31.12.2020 URL: https://www.nssmc.gov.ua/wp-content/uploads/2021/04/npf_4_kv2020.doc#:~:text=Загальна%20вартість%20активів%2C%20сформованих%20недержавними,або%20на%20818%2C5%20млн.
42. Підсумки розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення станом на 31.12.2019 URL: https://www.nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/NPF/NPF_IV_kv_2019.doc#:~:text=Сукупно%20недержавними%20пенсійними%20фондами%20станом,які%20отримали%2F%20отримують%20пенсійні%20виплати.
43. Global Pension Statistics - OECD URL: <https://www.oecd.org/daf/fin/private-pensions/globalpensionstatistics.htm>
44. Pensions at a Glance 2021 URL: <https://www.oecd.org/pensions/oecd-pensions-at-a-glance-19991363.htm>
45. Pension fund assets rose in 2020 despite the shock of COVID-19 URL: <https://www.oecd.org/finance/private-pensions/pensionmarketsinfocus.htm>
46. World Population Prospects 2021 URL: <https://population.un.org/wpp/>
47. MCGPI-2020-executive-summary.pdf URL: <https://www.mercer.com.au/content/dam/mercer/attachments/private/asia-pacific/australia/campaigns/mcgpi-2020/MCGPI-2020-executive-summary.pdf>

ДОДАТКИ

Додаток А

**Динаміка основних показників діяльності недержавних пенсійних фондів в
Україні у 2016 -2017 роках**

Показники	Станом на 31.12.2016	Станом на 31.12.2017	Темпи приросту, % станом на 31.12.2017/ станом на 31.12.2016
Кількість укладених пенсійних контрактів, тис. шт.	62,6	58,7	-6,2%
Загальна кількість учасників НПФ, тис. осіб	834,0	840,8	0,8%
Загальна вартість активів НПФ, млн. грн.	2 138,7	2 465,6	15,3%
Пенсійні внески, всього, млн. грн.	1 895,2	1 897,3	0,1%
у тому числі:			
- від фізичних осіб	92,2	124,3	34,8%
- від фізичних осіб-підприємців	0,2	0,2	0,0%
- від юридичних осіб	1 802,1	1 772,3	-1,7%
Пенсійні виплати, млн. грн.	629,9	696,3	10,5%
Кількість учасників, що отримали/отримують пенсійні виплати, тис. осіб	81,3	78,8	-3,1%
Сума інвестиційного доходу, млн. грн.	1 080,5	1 455,5	34,7%
Прибуток від інвестування активів недержавного пенсійного фонду, млн. грн.	834,8	1 183,9	41,8%
Сума витрат, що відшкодовуються за рахунок пенсійних активів, млн. грн.	245,7	271,5	10,5%

* Джерело [30;31]

Додаток Б

**Динаміка основних показників діяльності недержавних пенсійних фондів в
Україні у 2016 -2018 роках**

Показники	Станом на 31.12.2016	Станом на 31.12.2017	Станом на 31.12.2018	Темпи приросту, %	
				станом на 31.12.2017/ станом на 31.12.2016	станом на 31.12.2018/ станом на 31.12.2017
Кількість укладених пенсійних контрактів, тис. шт.	62,6	58,7	68,8	-6,2%	17,2%
Загальна кількість учасників НПФ, тис. осіб	834,0	840,8	855,3	0,8%	1,7%
Загальна вартість активів НПФ, млн.грн.	2 138,7	2 465,6	2 745,2	15,3%	11,3%
Пенсійні внески, всього, млн. грн.	1 895,2	1 897,3	2 000,5	0,1%	5,4%
у тому числі:					
- від фізичних осіб	92,2	124,3	172,1	34,8%	38,5%
- від фізичних осіб-підприємців	0,2	0,2	0,2	0,0%	0,0%
- від юридичних осіб	1 802,1	1 772,3	1 827,7	-1,7%	3,1%
Пенсійні виплати, млн. грн.	629,9	696,3	809,9	10,5%	16,3%
Кількість учасників, що отримали/отримують пенсійні виплати, тис. осіб	81,3	78,8	81,3	-3,1%	3,2%
Сума інвестиційного доходу, млн. грн.	1 080,5	1 455,5	1 767,7	34,7%	21,4%
Прибуток від інвестування активів недержавного пенсійного фонду, млн. грн.	834,8	1 183,9	1 440,5	41,8%	21,7%
Сума витрат, що відшкодовуються за рахунок пенсійних активів, млн. грн.	245,7	271,5	327,2	10,5%	20,5%

*складено за [30;31;32]

**Динаміка основних показників діяльності недержавних пенсійних фондів в
Україні за 2018-2020 роки**

Показники	Станом на 31.12.2018	Станом на 31.12.2019	Станом на 31.12.2020	Темпи приросту, %	
				станом на 31.12.2019/ станом на 31.12.2018	станом на 31.12.2020/ станом на 31.12.2019
Кількість укладених пенсійних контрактів, тис. шт.	68,8	77,1	87,8	12,1	13,9
Загальна кількість учасників НПФ, тис. осіб	855,3	874,6	883,0	2,3	1,0
Загальна вартість активів НПФ, млн. грн.	2 745,2	3 143,3	3 563,7	14,5	13,4
Пенсійні внески, всього, млн. грн.	2 000,5	2 160,8	2 377,9	8,0	10,0
у тому числі:					
- від фізичних осіб	172,1	222,7	300,7	29,4	35,0
- від фізичних осіб-підприємців	0,2	0,2	0,3	0,0	50,0
- від юридичних осіб	1 827,7	1 937,3	2 075,5	6,0	7,1
Пенсійні виплати, млн. грн.	809,9	947,4	1 107,4	17,0	16,9
Кількість учасників, що отримали/отримують пенсійні виплати, тис. осіб	81,3	83,9	87,0	3,2	3,7
Сума інвестиційного доходу, млн. грн.	1 767,7	2 200,0	2 635,7	24,5	19,8
Прибуток від інвестування активів недержавного пенсійного фонду, млн. грн.	1 440,5	1 810,9	2 179,5	25,7	20,4
Сума витрат, що відшкодовуються за рахунок пенсійних активів, млн. грн.	327,2	389,1	456,1	18,9	17,2

*джерело [32;33]

**Динаміка структури інвестованих пенсійних активів недержавних
пенсійних фондів в Україні у 2016 -2017 роках**

Активи	Од. виміру	Станом на		Питома вага, (%)	Приріст станом на 31.12.2017/ станом на 31.12.2016, (%)
		31.12.2016	31.12.2017		
Грошові кошти, розміщені на вкладних (депозитних) банківських рахунках	млн. грн.	884,2	1 083,3	43,9	22,5
Цінні папери, дохід за якими гарантовано Кабінетом Міністрів України	млн. грн.	875,8	1 004,9	40,8	14,7
Облігації підприємств, емітентами яких є резиденти України	млн. грн.	200,8	202,4	8,2	0,8
Акції українських емітентів	млн. грн.	15,7	11,3	0,5	-28,0
Об'єкти нерухомості	млн. грн.	86,0	62,6	2,5	-27,2
Банківські метали	млн. грн.	8,7	10,1	0,4	16,1
Кошти на поточному рахунку	млн. грн.	18,5	22,2	0,9	20,0
Активи не заборонені законодавством України	млн. грн.	22,3	24,0	1,0	7,6
Дебіторська заборгованість	млн. грн.	26,2	41,8	1,7	59,5
Акції іноземних емітентів	млн. грн.	0,5	3,0	0,1	500,0
Загальна вартість активів	млн. грн.	2 138,7	2 465,6	100,0	15,3

*складено за [30;31]

**Динаміка структури інвестованих пенсійних активів недержавних
пенсійних фондів у 2017- 2018 роках**

Активи	Од. виміру	Станом на 31.12.2017	31.12.2018	Питома вага, (%)	Приріст станом на 31.12.2018/ станом на 31.12.2017, (%)
Грошові кошти, розміщені на вкладних (депозитних) банківських рахунках	млн. грн.	1 083,3	985,5	35,9	-9,0
Цінні папери, дохід за якими гарантовано Кабінетом Міністрів України	млн. грн.	1 004,9	1 263,5	46,0	25,7
Облігації підприємств, емітентами яких є резиденти України	млн. грн.	202,4	298,6	10,9	47,5
Акції українських емітентів	млн. грн.	11,3	43,8	1,6	287,6
Об'єкти нерухомості	млн. грн.	62,6	47,3	1,7	-24,4
Банківські метали	млн. грн.	10,1	9,8	0,4	-3,0
Кошти на поточному рахунку	млн. грн.	22,2	18,5	0,7	-16,7
Активи не заборонені законодавством України	млн. грн.	24,0	26,2	0,9	9,2
Дебіторська заборгованість	млн. грн.	41,8	48,3	1,8	15,5
Акції іноземних емітентів	млн. грн.	3,0	3,7	0,1	23,3
Загальна вартість активів	млн. грн.	2 465,6	2 745,2	100,0	11,3

*джерело [31,32]

Динаміка структури інвестованих пенсійних активів у 2019-2020 роках

Назва активу	Станом на 31.12.2019		Станом на 31.12.2020		Приріст станом на 31.12.2020/ станом на 31.12.2019, (%)
	Загальна вартість, млн грн	Відсоток від загальної суми активів, %	Загальна вартість, млн грн	Відсоток від загальної суми активів, %	
Державні цінні папери	1 443,5	45,9	1 686,2	47,3	16,8%
Грошові кошти	1 221,6	38,9	1 383,8	38,8	13,3%
Облігації підприємств	236,7	7,5	192,5	5,4	-18,7%
Об'єкти нерухомості	86,8	2,8	90,0	2,5	3,7%
Дебіторська заборгованість	66,1	2,1	39,8	1,1	-39,8%
Акції	45,7	1,4	50,4	1,4	10,3%
Інші інвестиції	26,3	0,8	15,2	0,5	-42,2%
Облігації внутрішніх місцевих позик	11,6	0,4	94,8	2,7	717,2%
Банківські метали	5,0	0,2	11,0	0,3	120,0%
Всього:	3 143,3	100,0	3 563,7	100,0	13,4%

*джерело [32;33]

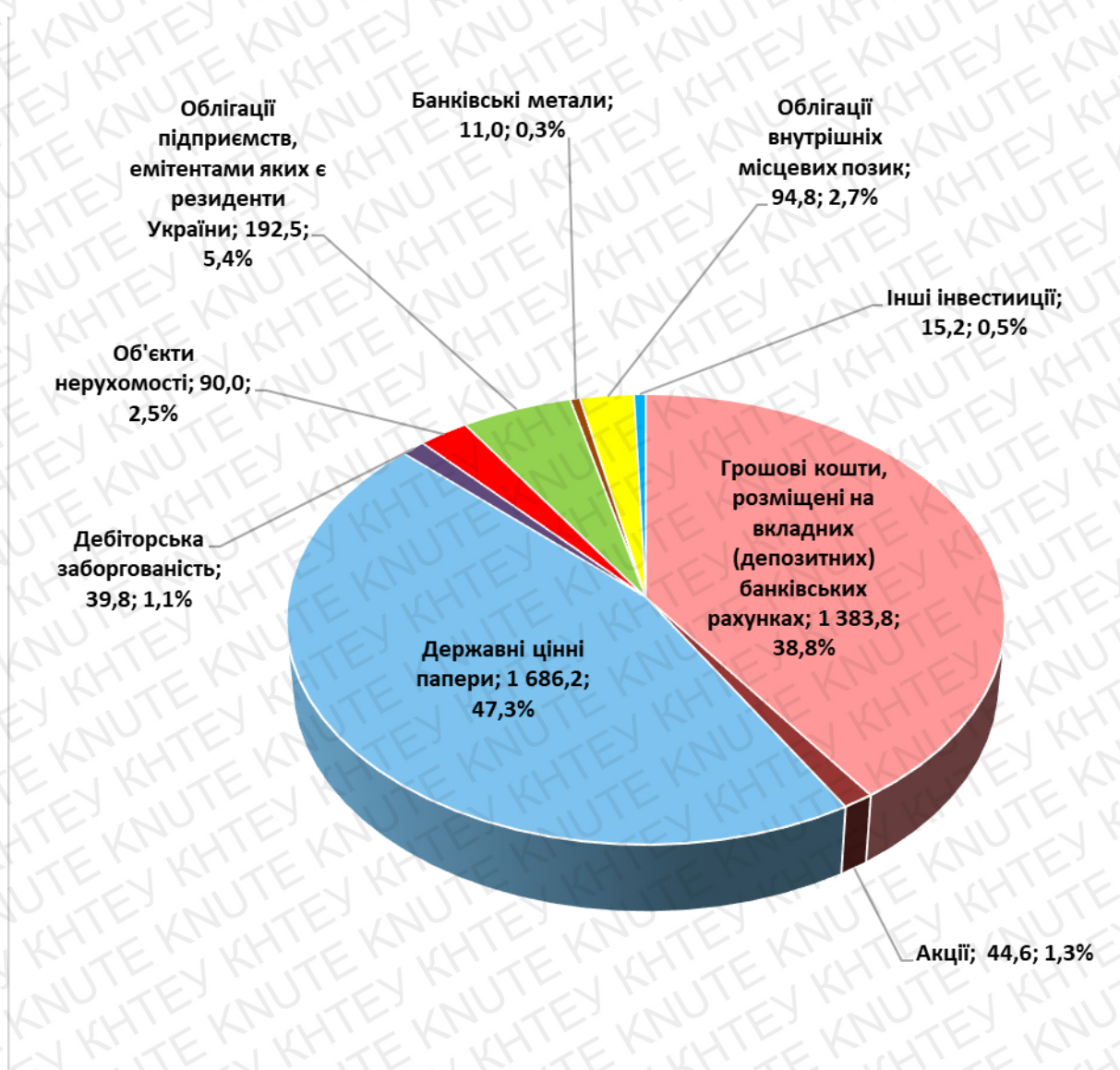

Рис. Структура інвестованих пенсійних активів недержавних пенсійних фондів в Україні станом на 31.12.2020 року*

*складено зв [33]